

Dr. Böcz Andrea: Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és hatályosulása Magyarországon a benyújtott országjelentések alapján

I. Bevezetés

Munkámban – a címnek megfelelően – a gyermeki jogok rendszerének kialakulását, annak az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében történő megfogalmazását, és magyarországi érvényesülését kívánom körüljárni.

Magyarország 1991-ben ratifikálta az egyezményt, azóta 1996-ban, 2003-ban, 2012-ben és 2019-ben adott le országjelentést a gyermeki jogok hazai állapotáról az egyezménnyel létrehozott miniszteri bizottságnak, amely azokat feldolgozva értékelte a gyermekek jogainak hazai érvényesülését, ajánlásokat adva azok további fejlesztésére.

2012-től kezdődően a hivatalos országjelentéseken túl alternatív országjelentés is készül, mely 2012-ben civil szervezetek és szakemberek összefogásával készült el, 2019-ben pedig az UNICEF Magyar Bizottság kezdeményezésére létrehozott Gyermekjogi Civil Koalíció készítette el.

Ezen túl meg kell említeni a Gyurkó Szilvia által létrehozott Hintalovon Alapítvány tevékenységét is, mely szervezet 2016-tól kezdődően a Gyermekjogi Egyezmény szerkezetének megfelelő formátumban évente vizsgálja a gyermekjogok magyarországi helyzetét.

Cikkemben a gyermeki jogok rendszerének történeti áttekintését követően a gyermekjogi egyezményt, valamint a fent megjelölt – alternatív és hivatalos - országjelentéseket, és a Miniszteri Bizottság erre adott vizsgálati jelentését kívánom feldolgozni.

II. A gyermeki jogok történeti áttekintése

1. Kezdetek

A XIX. századig a gyermeket „kicsi felnőttnek” tekintették, akit a szülei addig tartottak el, amíg ki nem tudta venni a részét a munkából. Fiatal korából, gyermeki létéből adódóan többletjogok nem illették meg, inkább kevesebb joguk volt, mint a felnőtteknek, mivel csak könnyebb munkákat tudtak elvégezni, illetve érdekérvényesítő képességük sem érte el a felnőttek szintjét.

A nagymértékű gyermekhalandóság miatt a szülők egyfajta közönyös távolságtartással vértették fel magukat, mely mentalitás csupán a polgárosodás kezdetén mutatott változást, ahol a gyermekkort már értéként fogták fel.¹

A lényeges változásra és a gyermeki jogok elismerésére egészen a XX. századig kellett várni.

2. ILO egyezmények

Az I. világháborút követően elsőként az 1919. évi békekonferencia által létrehozott Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) foglalkozott a gyermekek jogaival, több nemzetközi szerződésben rögzítve azt a minimum életkort, mely betöltése esetén egy – egy ágazatban dolgozni lehet.

1. Az ipari vállalkozásoknál dolgozó fiatalok minimum életkorának meghatározásáról szóló egyezmény² szerint csak 14. életévét betöltött gyermek dolgozhat az egyezmény által meghatározott tevékenységet végző ipari vállalkozásoknál.
2. Az ILO által még ugyanezen a napon (1919. október 29-én) megalkotott másik nemzetközi szerződés³ pedig a fiatalok éjszakai munkavégzésének a minimumkorhatárát rögzítette – néhány kivételtől eltekintve – 18 évben.
3. Egy 1920-ban hozott egyezmény⁴ 14 éves életkorban húzta meg a határt a tengerészetben foglalkoztatható gyermekek minimum életkoraként.
4. 1921-ben a nemzetközi szervezet 14 éves életkorban határozta meg a mezőgazdaságban dolgozó gyermekek minimum életkorát⁵, míg a közlekedésben 18 éves korban határozta azt a legfiatalabb életkort, mely betöltése esetén rakodóként és fűtőként lehet dolgozni⁶.

¹ Faix Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogban <https://jogaszvilag.hu/szakma> (Wolters Kluwert) 2016. 06. 20. letöltés: 2020. 04. 24.

² Minimum Age (Industry) Convention, 1919 (ILO)
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0:::55:P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NODE:CON,en,C005,/Document

³ Night Work of Young Persons (Industry) Convention, 1919 (ILO)
https://www.ilo.org/dyn/normlex/de/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID,P12100_LANG_CODE:312151,en:NO

⁴ Minimum Age (Sea) Convention, 1920, (ILO)
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C007

⁵ Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921 (ILO)
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C010

⁶ Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921. (ILO)
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C015

5. A következő említendő egyezmény⁷ 1932-re datálódik, mely 14 éves életkorban, illetve az iskolakötelesség befejeződésével határozza meg a nem ipari munkavégzés minimum életkorát. Bizonyos esetekben azonban az egyezmény lehetővé teszi a 12 év fölötti gyermekek munkavégzését, amennyiben az nem érinti az iskolai elfoglaltságukat, könnyű fizikai munkának számít, nem veszélyes az egészségükre és a fejlődésükre, és naponta a 2 órát nem haladja meg.
6. 1936-ban – felülvizsgálva az 1921-es rendelkezéseket – 15 éves korban határozta meg a nemzetközi szervezet a tengerészetben foglalkoztatható gyermekek minimális életkorát.⁸
7. A szervezet 1937-ben vizsgálta felül az ipari munkavégzés minimum életkorát, melyet – az előbbi szerződéssel egyezően - 15 éves életkorra emelt.⁹
8. Az ugyanezen ülészakon emelték szintén 15 éves életkorra a nem ipari munkavégzés minimum korhatárát azzal, hogy azon esetekben, amikor a korábbi egyezmény 12 éves kortól engedte a munkavégzést, ott 13 éves korra emelték a foglalkoztathatóság alsó határát¹⁰.
9. 1959-ben az ILO 15 éves korban határozta meg a halászatban dolgozó gyermekek minimum életkorát azzal, hogy lehetővé tette, hogy eseti jelleggel, az iskolai szünetek idején részt vegyenek halászati tevékenységben, ha az nem veszélyezteti az egészségüket, a fejlődésüket és az iskolai jelenlétüket, valamint célja nem a jövedelemszerzés¹¹.
10. Végül az utolsó, specifikus egyezményt 1965-ben hozta létre az ILO, mely a bányákban dolgozók minimum életkorát 16 évben határozta meg azzal, hogy lehetőséget biztosított az egyezményt ratifikáló államoknak ennél magasabb életkor meghatározására¹².

1973-ban az ILO az eddigi, egyes részterületekre vonatkozó szabályozását egységesíteni kívánta, így a közgyűlés 58. ülészakán, 1973. június 6-án megalkották az általános, minden

⁷ the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention, 1932

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C033:NO

⁸ Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C058

⁹ Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C059

¹⁰ Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:9053285228990::NO::P12100_SHOW_TEXT:Y

¹¹ Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C112

¹² Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C123

munkaterületre kiterjedő szabályozót¹³, mely szerint a foglalkoztathatóság alsó életkora nem lehet kevesebb, mint az iskolakötelezettséghez kapcsolódó életkor, de legkevesebb 15 év. Azon típusú munkákban, ahol a foglalkoztatott egészsége, biztonsága vagy erkölce veszélyben van, legalább 18 éves személyek vehetnek csak részt.

3. Az I. Genfi Nyilatkozat

Az I. világháború utáni másik fejlődési irányként az Eglantyne Jebb által létrehozott Save The Children Fund-ot kell megemlíteni, melynek célja a megalapításakor az antant által blokád alá helyezett Németországban és a Monarchiában éhező, és a háború borzalmaitól szenvedő gyermekek megsegítése volt.

Jebb 1923-ban kidolgozta a gyermekek jogairól szóló ötpontos nyilatkozatát, mellyel kapcsolatban leírta: „a gyermekek bizonyos jogait ki kell nyilatkoztatni, és dolgozni kell azon, hogy azokat általánosan elismerjék, nemcsak azok, akik olyan pozícióban vannak, hogy pénzügyileg hozzájárulhatnak a sikerhez, hanem mindenki, aki kapcsolatba kerül gyermekekkel, mondhatjuk, hogy az emberiség nagy többsége.”¹⁴

Nyilatkozata – melyet 1924-ben a Népszövetség Genfi Nyilatkozatként fogadott el – az alábbi jogokat tartalmazta:

1. A gyermeknek meg kell adni a normál fejlődéséhez szükséges eszközöket mind anyagi, mind lelki szempontból;
2. Az éhes gyermeket etetni kell; a beteg gyermeket ápolni kell; segíteni kell az elmaradott gyermeket; a bűnözőt meg kell szelídíteni; az árvát és az elhagyott gyermeket védeni és támogatni kell;
3. A gyermeknek a baj idején elsőnek kell lennie, aki segítséget kap;
4. A gyermeknek biztosítani kell a megélhetését, és meg kell védeni a kizsákmányolás minden formája ellen;
5. A gyermeket abban a tudatban kell felnevelni, hogy tehetségét a többi ember szolgálatának kell szentelnie.¹⁵

¹³ Minimum Age Convention, 1973 (No. 138)

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C138

¹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Save_the_Children#cite_ref-14

¹⁵ Geneva Declaration of the Rights of the Child <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

Ez a nyilatkozat még csak deklaratív jellegű - jogokat nem keletkeztet - azonban elvi jelentősége, hogy először foglalja össze a kifejezetten a gyermekeket megillető jogokat. A nyilatkozat azonban a Népszövetség 1946-os megszűnésével hatályát veszítette.

4. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Az ENSZ 1948. december 10-én fogadta el az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát¹⁶, mely nem kifejezetten a gyermekek jogaival foglalkozó dokumentum, azonban a 25. cikk 2. pontja kimondja, hogy „Az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz adnak jogot. Minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, ugyanabban a szociális védelemben részesül.”

A Nyilatkozat 26. cikke pedig a neveléshez – azon belül is az elemi oktatáshoz való alapvető jogot - deklarálja, melyen belül rögzíti az elemi oktatás kötelező jellegét, valamint az elemi és alapvető oktatás ingyenességét.

5. A 2. Genfi Nyilatkozat

Az ENSZ Közgyűlése 1959. november 20-án fogadta el a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozatot¹⁷ (2. Genfi Nyilatkozat). Ezen nyilatkozat – ugyanúgy, mint az Eglantyne Jebb által megfogalmazott – csupán deklaratív jellegű, de már a korábbihoz képest több gyermeki jogot fogalmaz meg.

A nyilatkozat preambulumban célként jelöli meg a boldog gyermekkort, és felhív a nyilatkozatban foglalt gyermeki jogok elismerésére, valamint arra, hogy mindenki (a magánszemélyek és szervezetek, hatóságok) törekedjen azok megtartására.

A nyilatkozat 10 elvet fogalmaz meg:

1. a diszkrimináció tilalmát
2. a gyermek különleges védelmét fizikai, szellemi, erkölcsi, lelki és társadalmi fejlődéséhez, mellyel kapcsolatban „az e célból elfogadott törvényekben a döntő meggondolás a gyermek legjobb érdeke.”¹⁸
3. a névhez és állampolgársághoz való jogot

¹⁶ https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

¹⁷ Declaration of the Rights of the Child <http://www.un-documents.net/a14r1386.htm>

¹⁸ Declaration of the Rights of the Child 2. elv, utolsó mondat

4. jogot a társadalombiztosításhoz, az egészséges növekedéshez, fejlődéshez, valamint megilleti a jog a megfelelő táplálkozásra, szórakozásra, lakásra és orvosi ellátásra
5. a hátrányos helyzetben lévő gyermek pozitív diszkriminációját
6. rögzíti a gyermek családban történő felnövekedésének elsődlegességét, a család e célból történő támogatásának szükségességét, valamint a családból kikerült gyermekről való állami gondoskodás szükségességét
7. az oktatáshoz való jogot – mely nagyrészt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 26. cikkét ismétli meg
8. azt az elvet, hogy a gyermeknek elsőként kell védelemben részesülnie
9. védelmet nyújt az elhanyagolással, kegyetlenséggel, kizsákmányolással és az emberkereskedelemmel szemben
10. végül megismétli az 1. Genfi Nyilatkozat 5. elvét, mely szerint a gyermeket abban a tudatban kell felnevelni, hogy „energiáját és képességeit embertársai szolgálatára szentelje”¹⁹

A Nyilatkozat elfogadása óta november 20-a a gyermekek világnapja.

6. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az ENSZ XXI. ülészakán, 1966. december 16-án fogadta el a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, mely címéből adódóan nem kifejezetten gyermekjogi charta, azonban egyes cikkei tartalmazzak a gyermeki jogokra vonatkozó rendelkezéseket is. Mivel az Egyezségokmányt a Magyar Népköztársaság az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel a belső jog részévé tette, az eddigi nyilatkozatokkal ellentétben ez már kötelező erejű rendelkezéseket tartalmaz.

A gyermeki jogok érvényesülése szempontjából ki kell emelni az Egyezségokmány 24. cikkét, mely teljes egészében a gyermekek jogairól szól, az a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„1. Minden gyermeknek fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyona, vagy születésre való tekintet nélkül joga van arra a védelemre, amelyet őt kiskorú állapota folytán a családja, a társadalom és az állam részéről megilleti.

2. Minden gyermeket közvetlenül születése után anyakönyvezni kell és nevet kell neki adni.

3. Minden gyermeknek joga van arra, hogy állampolgárságot szerezzen.”

¹⁹ Declaration of the Rights of the Child 10. elv

Ezen túl meg kell említeni az Egyezségokmány 10. és 14. cikkét, melyek a büntetőeljárással kapcsolatban a fiatalkorú terhelte vonatkozó szabályokat rögzítene, így például szabadságelvonás esetén a fiatalkorúakat a felnőttektől el kell különíteni és ügyükben a lehető legrövidebb időn belül dönteni kell²⁰, a bírósági eljárás nyilvánossága korlátozható a fiatalkorú érdekében²¹, illetve a fiatalkorú személyek esetén az eljárásnak figyelemmel kell lennie az életkorukra és az átneveléshez fűződő érdekekre²².

Az Egyezségokmány 23. cikke a család védelméről rendelkezik, melyben rögzíti: a házasság felbomlása esetén rendelkezni kell a gyermek szükséges védelméről is²³.

7. Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

1966. december 16-án - a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával egy napon – fogadta el az ENSZ Közgyűlése a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, melyet a Magyar Népköztársaság az 1976. évi 9. törvényerejű rendelettel hirdetett ki. Ez a dokumentum szintén csupán két cikkében foglalkozik a gyermeki jogokkal:

a 10. cikk a család védelmét rögzíti, azonban külön megfogalmazza a gyermekek és fiatalkorúak védelmét a gazdasági és társadalmi kizsákmányolással szemben, tiltja a gyermekek egészségére vagy erkölcsére káros, életveszélyes, vagy a fejlődésüket akadályozó munkát, és kötelezi a részes államokat olyan korhatár meghatározására, mely alatt a gyermekmunka tiltott²⁴.

Az Egyezségokmány 13. cikke a művelődéshez, oktatáshoz való jogot deklarálja, melyen belül külön kiemeli, hogy

1. „az elemi oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé kell tenni;
2. a középfokú oktatást annak különböző formáiban, ideértve a műszaki és szakmai középfokú oktatást is, minden megfelelő eszközzel általánossá és mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, különösen az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján;

²⁰ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. cikk 2/b. pont

²¹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 1. pont

²² Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 4. pont

²³ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23. cikk 4. pont

²⁴ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. cikk 3. pont

3. a felsőoktatást teljesen egyenlő feltételekkel a képesség alapján mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, minden megfelelő eszközzel, különösen az ingyenes oktatás fokozatos bevezetése útján”²⁵.

8. Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény létrehozása

Látható, hogy a gyermekek jogai tekintetében a XX. század második feléig csak deklaratív jellegű nyilatkozatok történtek, a részes államokra kötelező jellegű emberi jogi charták csak egy-egy szabályukban érintették a gyermekek jogait, így felmerült a szükségessége egy kifejezetten a gyermekek jogait összegző, a részes tagállamokra kötelező jellegű nemzetközi egyezmény létrehozásának.

1978 februárjában a lengyel kormány egy – a 2. Genfi Nyilatkozaton alapuló – nemzetközi egyezmény szövegtervezetét nyújtotta be az ENSZ Emberi Jogi Bizottságához, mely egy munkacsoport felállításáról döntött²⁶. A munkacsoport feladata – végső határidő nélkül – a szövegtervezeten alapuló gyermekjogi egyezmény megszövegezése. A munkacsoport tevékenységében kormány megbízottak, az ENSZ szerveinek és szakosított intézményeinek (UNHCR, ILO, UNICEF, WHO) vezetői, és nem kormányzati szervek képviselői vettek részt. Céljuk az volt, hogy olyan egyezményt alkossanak, mely megfelel a sokféle nemzeti, kulturális, politikai és gazdasági helyzetnek anélkül, hogy csökkentené az addig kialakított védelmi szintet²⁷.

Munkájuk eredményét 10 év elteltével, 1989-ben terjesztették az ENSZ közgyűlése elé, mely 1989. november 20-án egyhangúlag fogadta el a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményt (Convention on the Rights of the Child – CRC – a továbbiakban: Egyezmény), ami 1990. szeptember 2. napján lépett hatályba. Azóta – az Amerikai Egyesült Államok kivételével – a Föld összes országa aláírta.

Magyarország a térségben az elsők között ratifikálta, a belső jogban az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki.

²⁵ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 13. cikk 2. pont a)-c) alpont

²⁶ LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai> (2018) [23] bekezdés

²⁷ Faix Nikolett: A gyermeki jogok kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogban <https://jogaszvilag.hu/szakma> (Wolters Kluwert) 2016. 06. 20.

III. A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény

1. A gyermek fogalma

Az Egyezmény 1. cikke rögtön meghatározza a gyermek fogalmát: „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri”.

Látható, hogy az Egyezmény csak a gyermekkor végső határát jelöli meg, nem határozza meg annak a kezdetét (fogantatás – születés), mivel az abortusszal, illetve az azzal összefüggő kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalás az Egyezmény egyetemes ratifikációját veszélyeztette volna²⁸. Nem határoz meg továbbá az Egyezmény egyéb alsó korhatárokat (ld. munkavállalás, büntethetőség) sem, azonban a Miniszteri Bizottság az országjelentések áttanulmányozása során figyelemmel kíséri ezek alakulását, javaslatokat téve a megemelésükre.

2. Az Egyezmény szerkezete

Az Egyezmény 54 cikkéből 40 tartalmazza a gyermeki jogok katalógusát (I. rész 2-41. cikk), míg a II. rész a Miniszteri Bizottság létrehozásáról, az országjelentések elkészítéséről és eljárási szabályokról rendelkezik, a III. rész az egyezmény aláírásának lehetőségéről, illetve az ezzel kapcsolatos adminisztratív teendőkről szól.

Az Egyezményben rögzített jogokat több szempont szerint csoportosíthatjuk.

Thomas Hammarberg²⁹ a „3P-modelljébe” (protection – provision – participation) sorolta azokat, mely szerint a védelmi jogok (protection) közé tartozik a bántalmazás, kizsákmányolás, elhanyagolás minden formájának a tilalma, ideértve a menekült gyermekeket megillető speciális védelmet, és a gyermekmunka tilalmát is; az ellátáshoz, gondozáshoz fűződő jogok (provision) között kell megemlíteni az egészséges testi – lelki fejlődéshez való jogot, a megfelelő táplálékhoz, egészségügyi ellátáshoz, vagy oktatáshoz való jogot; végül a részvételi típusú jogok (participation) közé tartozik az információhoz való jog, a véleménynyilvánítás joga, a gondolat- lelkiismeret- és vallásszabadság joga, valamint az egyesülési jog.

²⁸ Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> 1. oldal

²⁹ Thomas HAMMARBERG: „The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work” Human Rights Quarterly 1990/12, 97. – idézi: LUX Ágnes: „A gyermekek jogai”

Roger Levesque³⁰ hat csoportba sorolja az Egyezményben részletezett jogokat:

1. gazdasági jogok (gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését – 27. cikk),
2. szociális és kulturális jogok (fogyatékos gyermek jogai – 23. cikk, a gyermek lehető legjobb egészségi állapothoz való joga – 24. cikk, oktatáshoz való jog – 28-29. cikk, pihenéshez, szabadidőhöz való jog – 31. cikk),
3. politikai és polgári jogok (élethez való jog – 6. cikk, anyakönyvezéshez, állampolgársághoz való jog – 7. cikk, véleménynyilvánítás szabadsága - 13. cikk),
4. különböző eljárási jogok (az eljárásokban figyelembe kell venni a gyermek véleményét – 12. cikk, fiatalokú terhelt büntetőeljárási jogai – 40. cikk),
5. humanitárius jogok (menekült gyermek jogai - 22. cikk, 15 év alatti gyermek nem sorozható be, nem vehet részt fegyveres konfliktusban – 38. cikk) és
6. a családi jog ernyője alá tartozó jogok (családtól való elválasztás tilalma – 9. cikk, szülők közös felelőssége a gyermek nevelése, melyet az államnak támogatnia kell – 18. cikk).

3. Best interest of the child

Az Egyezmény 3. cikk 1. pontja szerint „A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a **gyermek mindenk felett álló érdekét** veszik figyelembe elsősorban.

Utalni kell rá, hogy ezen rendelkezés előképe már megjelent a 2. Genfi Nyilatkozatban is, annak 2. elveként került megfogalmazásra, hogy a gyermeket érintő döntéshozatal során a gyermek legfőbb érdekét kell figyelembe venni.

Korábban vitára adott okot a magyar változatban szereplő „mindenk felett álló érdek” megfogalmazása, figyelemmel arra, hogy annak szó szerinti értelmezésével más szempontokat nem is lehetne figyelembe venni, hiszen a gyermek érdeke eszerint mindenk felett áll.

Az Egyezmény eredeti angol szövege a „the best interest of the child” kitételt tartalmazza, melyre tekintettel megfelelőbb a 2. Genfi Nyilatkozatban is szereplő „legfőbb érdek” kategóriáját figyelembe venni.

³⁰ Roger J. R. LEVESQUE: „The Internationalization of Children’s Rights: Too Radical for American Adolescents?” Connecticut Journal of International Law 1994/9, 237. – idézi: LUX Ágnes: „A gyermekek jogai”

A gyermek legfőbb érdeke³¹ egy olyan általános jellegű, elvi kategória, melyet az Egyezmény alkalmazása, valamint a gyermeket érintő minden eljárás során figyelembe kell venni, azonban erre hivatkozással nem sérülhetnek az Egyezményben részletezett egyéb jogok.

A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy a gyermek legfőbb érdeke egy alapvető értelmező elv, melyet a gyermekkel kapcsolatos eljárásban akkor alkalmazhatunk, ha egy rendelkezés nem egyértelmű: ekkor azt az értelmezést kell követni, mely a gyermek legfőbb érdekének felel meg.

Anyagi jogi elvként bármilyen, gyermekeket érintő – akár egyedi, akár jogalkotói – döntés előtt szükségessé teszi a gyermek(ek)re gyakorolt előzetes hatás, illetve a gyermek érdekeinek elsődleges vizsgálatát, mely azonban nem teszi szükségtelenné más – akár ugyanilyen fontos, egyéb – érdek figyelembevételét. Erre tekintettel a Miniszteri Bizottság jó gyakorlatként rögzíti azon államok gyakorlatát, ahol előzetes hatástanulmányok születnek e témában.

Végül eljárásjogi elvként az egyes eljárásokban az intézkedések adott gyermekekre gyakorolt hatását is folyamatosan nyomon kell követni.

4. A Gyermek Jogainak Bizottsága

Az Egyezmény 43. cikke rendelkezik a Gyermek Jogainak Bizottsága megalakításáról, melynek feladata „a részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálata”³².

A bizottságnak 10, magas erkölcsiségű szakértő tagja van, akiket az Egyezményben részes országok választanak saját állampolgáraik közül a méltányos földrajzi megoszlás, valamint a különböző jogrendszerek figyelembevételével.

A tagokat titkos szavazás útján választják meg, a szavazatok alapján azok a jelöltek nyerik el a bizottsági tagságot, akikre a legtöbb szavazat, illetve a jelenlévő és szavazó képviselők abszolút többsége szavazott. A bizottság tagjait négy évre választják, újraválaszthatók.

Az Egyezmény 44. cikke szerint a részes államok az Egyezményhez történő csatlakozást követően két évvel, majd ötévenként jelentést terjesztenek a Bizottság elé „az Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről és e jogok gyakorlásában elért előrehaladásról”.

³¹ Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához 25-29. oldal

³² A Gyermekek Jogairól szóló New Yorki Egyezmény (CRC) 43. cikk 1. pont

A jelentésnek rá kell mutatnia a részes országnak az Egyezményből eredő kötelezettségei teljesítését gátló tényezőkre és körülményekre, valamint olyan részletesnek kell lennie, hogy a Bizottság pontos képet kapjon az Egyezmény részes országban történő végrehajtásáról³³.

5. Fakultatív jegyzőkönyvek

A Gyermekjogi Egyezményhez a mai napig három fakultatív jegyzőkönyv készült, mely az Egyezményben foglalt kötelezettségeknél súlyosabb kötelezettséget írnak elő az ahhoz csatlakozó államoknak, azonban ezen jegyzőkönyvek – melyek saját jogon is nemzetközi szerződésnek minősülnek – aláírása az Egyezmény részes államai számára nem kötelezőek.

Ezen fakultatív jegyzőkönyvek a következő témákban születtek:

5.1. A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv³⁴

A Jegyzőkönyv az Egyezményben szereplő 15 éves minimális életkori határt 18 évre emeli a gyermekek állami vagy nem állami fegyveres szerveibe történő besorozhatóságával, illetve a gyermekek fegyveres konfliktusban történő részvételi lehetőségével kapcsolatban.

A Jegyzőkönyvet aláíró részes államok vállalják, hogy 18 éves életkort be nem töltött gyermeket kötelezően nem soroznak be állami fegyveres erőhöz, annak a gyermek általi önkéntes vállalását pedig szigorú biztosítékokhoz kötik (életkor pontos megállapítása, vállalás önkéntessége, a megelőző pontos tájékoztatás megadása a gyermeknek és szüleinek).

18 év alatti gyermek nem állami fegyveres szervhez történő belépését a jegyzőkönyvhöz csatlakozó részes államnak minden lehetséges eszközzel meg kell akadályoznia.

A Jegyzőkönyvhöz történő csatlakozást követően a részes államnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a 18. életévét be nem töltött fiatalokat – akiket nem önkéntesen soroztak be állami fegyveres erőkhöz – leszerelje és a társadalomba történő visszailleszkedésüket elősegítse.

A Jegyzőkönyvben részes államok vállalják, hogy 18. életévüket be nem töltött gyermekeket fegyveres konfliktusban nem vetnek be.

³³ CRC 44. cikk

³⁴ <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/1.-Fakultat%C3%ADv-Jegyz%C5%91k%C3%B6nyv.pdf>
letöltés: 2020. április 26.

5.2. A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv³⁵

A Jegyzőkönyvet aláíró részes államok vállalják, hogy megtiltják a gyermekek eladását, a gyermekprostitúciót, valamint a gyermekpornográfiát.

Ennek során a Jegyzőkönyvben részes államok vállalják, hogy a fenti cselekményeket bűncselekménnyé nyilvánítják, és azok súlyos természetének megfelelő mértékű büntetéssel sújtják, mindent megtesznek a fenti bűncselekmények vonatkozásában a joghatóságuk megalapozása érdekében, valamint lehetőség szerint kiadják az elkövetőket a beérkező kiadatási kérelmek alapján. Vállalják továbbá, hogy mindent megtesznek a büntetőeljárás során a gyermekáldozatok jogainak és érdekeinek a védelme, illetve a társadalom tájékoztatása, valamint a nemzetközi együttműködés fejlesztése érdekében.

5.3. Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek számára kidolgozott panasztételi eljárásról³⁶

Ezen Fakultatív Jegyzőkönyv jogorvoslati lehetőséget biztosít az abban részes tagállamokkal szemben, ha azok megsértik az Egyezményből, vagy valamely Fakultatív Jegyzőkönyvből eredő jogokat. A jogorvoslat igénybevételére jogosult bármely magánszemély, vagy azok csoportja, de tehet panaszt a részes állammal szemben egy másik részes állam is (Kommunikációs vagy Panasz eljárás).

A Fakultatív Jegyzőkönyv alapján a Bizottság hivatalból is vizsgálódhat, ha az Egyezményben vagy a Fakultatív Jegyzőkönyvekben biztosított jog súlyos vagy rendszeres sérelméről szerez tudomást (Nyomozati eljárás).

Ezen ügyekben a Jegyzőkönyvet aláíró államok a Gyermekjogi Bizottság joghatósága alá vetik magukat, azonban – ebből fakadóan – a Bizottság csak a Jegyzőkönyvet aláíró államokkal szemben járhat el, és csak olyan jogsértéssel kapcsolatban, mely a Jegyzőkönyv részes állam általi aláírását követően történt.

A Bizottságot eljárása során a gyermek legfőbb érdeke vezérli.

³⁵ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900161.tv> letöltés: 2020. április 26.

³⁶ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opicrcr.aspx> letöltés: 2020. április 26.

5.3.1. Kommunikációs (Panasz) eljárás (II. rész)

A kommunikációs eljárás során a Bizottság először a panasz befogadhatóságát vizsgálja.

Nem fogadható be a panasz, ha (7. cikk) névtelen, nem írásban történt, ha nem az Egyezményben vagy valamely Fakultatív Jegyzőkönyvében rögzített jog megsértését állítja, ha már korábban a Bizottság kivizsgálta, ha nem merítették ki a belföldi jogorvoslati lehetőségeket, ha a panasz tárgya előbb történt, mint jelen Fakultatív Jegyzőkönyv hatályba lépése, vagy ahhoz a panaszolt részes állam általi csatlakozás, illetve ha a belföldi jogorvoslati jogok kimerítését követően több, mint egy év eltelt.

Ha a Bizottság befogadja a panaszt, arról értesíti a részes államot, melynek maximum hat hónapon belül elő kell terjesztenie azzal kapcsolatos álláspontját.

A Bizottság lehetőséget biztosít a feleknek a békés megállapodásra.

Amennyiben megállapodás a felek között nem születik, a Bizottság - amilyen gyorsan csak lehet, minden dokumentum áttanulmányozását követően – ajánlást tesz a panasz tárgyában.

Amennyiben a panasz gazdasági-, szociális- vagy kulturális jogot érint, a Bizottság figyelembe veszi a részes állam által korábban megtett intézkedéseket is a jog biztosítása érdekében.

A Bizottság ajánlására a részes állam írásban, legfeljebb 6 hónapon belül válaszol, mely válaszában tájékoztatja a Bizottságot a megtett lépésekről.

Jelen Fakultatív Jegyzőkönyv alapján az abban részes állam is tehet panaszt egy másik részes állammal szemben, ha az álláspontja szerint nem tartja be az Egyezményben, vagy az első és második Fakultatív Jegyzőkönyvben vállalt kötelezettségeit.

5.3.2. Nyomozati eljárás (III. rész)

Ha a Bizottság megbízható információt kap arról, hogy valamely részes államban az Egyezményben vagy valamely Fakultatív Jegyzőkönyvben rögzített jogot súlyosan, vagy rendszeresen megsértenek, meghívja az érintett részes államot a probléma kivizsgálására.

A vizsgálat lefolytatására a Bizottság kijelölheti egy vagy akár több tagját is, akik az adott részes államba is ellátogathatnak.

A vizsgálatot bizalmasan kell kezelni. Annak eredményét, illetve a megállapításait és ajánlásait a Bizottság amilyen gyorsan csak lehet, közli az érintett részes állammal, amely hat hónapon belül jelentést tesz a megtett intézkedésekről.

Magyarország az első két fakultatív jegyzőkönyvet ratifikálta, a 2009. évi CLX. törvénnyel (1. Fakultatív Jegyzőkönyv), illetve a 2009. évi CLXI. törvénnyel (2. Fakultatív Jegyzőkönyv) iktatta a belső jogszabályokba.

Bár a 3. Fakultatív Jegyzőkönyv aláírásának lehetősége 2012. február 28. napján nyílt meg, ahhoz Magyarország azóta sem csatlakozott.

IV. Az Egyezmény alapján készített országjelentések és az arra adott Bizottsági ajánlások

1. Az első országjelentés és az arra adott Bizottsági észrevételek

A Magyar Köztársaság 1990. március 14-én írta alá a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményt, a megerősítő okiratot 1991. október 7-én helyezték letétbe az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál. A belső jogban az Egyezményt az 1991. évi LXIV. törvény hirdette ki.

Az Egyezmény 44. cikk 1/a) pontja szerint a Magyar Köztársaságnak elsősorban – a hatályba lépést követő két év elteltével – 1993-ban keletkezett jelentéstételi kötelezettsége a Gyermekjogi Bizottsággal szemben.

1.1. Országjelentés³⁷

1.1.1. Bevezetés

A jelentés a bevezetőjében rögzíti, hogy a gyermeki jogok alapját az Alkotmány³⁸ képezi, mely védi a házasság és a család intézményét (15. §), különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit (16. §), rögzíti, hogy minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges (67. §), valamint tiltja az életkor alapján történő hátrányos megkülönböztetést (70/A. §).

Kiemeli továbbá az elfogadásra váró Gyermekvédelmi törvény tervezetét, valamint a közoktatási³⁹ és szakképzési⁴⁰ törvény módosításait az Egyezmény hatályosulása érdekében.

³⁷ Initial reports of States parties due in 1993: Hungary. 24/09/96. CRC/C/8/Add.34 . (State Party Report) http://www.csagy.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/7mk_elso_orszjele_1996_eng.pdf letöltés: 2020. április 26.

³⁸ 1949. évi XX. törvény

³⁹ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

⁴⁰ 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről

Röviden áttekinti a bevezető a magyarországi politikai változásokat és az azokat kísérő gazdasági (megszorító) intézkedéseket, melyek a lakosság részéről jelentős áldozatokkal jártak, azonban szükségesek voltak az ország növekedési pályára állításához.

Utalt rá, hogy az Egyezmény elfogadását követően a jogharmonizációs munkát 1993 végéig egy jogalkotási és deregulációs bizottság elvégezte, hogy a belső jog harmonizáljon az Egyezménnyel.

Rögzíti továbbá, hogy 1994-ben a kormány felállította a Gyermek- és Ifjúsági Ügyek Koordinációs Bizottságát, melynek elnöke a miniszterelnök, tagjai az ifjúsági ügyekkel foglalkozó minisztériumok és nemkormányzati szervek képviselői. A koordinációs bizottság feladata a gyermekek, illetve gyermeki jogok hazai helyzetének áttekintése és azoknak a nemzetközi standardokhoz történő igazítása.

Az 1994-es kormányprogram a gyermek- és ifjúságpolitika terén az alábbi feladatokat tartalmazta:

1. a gyermekvédelmi törvény megalkotása és az intézményrendszer modernizálása
2. a családtámogatási rendszer megreformálása
3. hosszútávú program elindítása az oktatás fejlesztésére
4. képviseleti és tanácsadó rendszer létrehozása a tanulói jogok biztosítása érdekében,
5. az iskolát elhagyó fiatalok pályakezdési esélyeinek növelése.

1.1.2. A gyermek fogalma⁴¹

A jelentés rögzíti, hogy a magyar jog szerint kiskorú (gyermek), aki 18. életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasság révén – 16. életéve betöltését követően – nagykorúságot szerzett.

Leírja továbbá az 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) cselekvőképességre vonatkozó szabályait, majd utal a büntethetőség alsó korhatárára – az 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) 23. §-a szerint 14 év – mely megegyezik a szabálysértési felelősség alsó korhatárával⁴².

Utal rá, hogy a magyar jog nem ismeri a fiatal felnőtt kategóriáját, azonban azt a bírói gyakorlat enyhítő körülményként veszi figyelembe.

Végül megemlíti, hogy Magyarországon a 17. életévüket betöltött fiúk sorozása megtörténik, azonban 18 év alatti személy katonai szolgálatot még önkéntesen sem végezhet.

⁴¹ Initial reports of States parties due in 1993: Hungary. 24/09/96. CRC/C/8/Add.34 6-7. oldal

⁴² 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről 8. § (1) bekezdés

1.1.3. Általános alapelvek

1.1.3.1. A diszkrimináció tilalma (2. cikk)

Magyarországon az Alkotmány tiltja a bármilyen alapon történő hátrányos megkülönböztetést. A magyar büntetőjog szerint az emberek bármely csoportja ellen elkövetett bűncselekmény emberiesség elleni bűncselekménynek számít, mely súlyos büntetést von maga után.

1.1.3.2. A gyermek legfőbb érdeke (3. cikk)

A magyar Alkotmány, büntetőjog és polgári jog is nagy hangsúlyt fektet a gyermek mindenek felett álló érdekének biztosítására, melyet a családjog külön ki is emel.

1.1.3.3. Az élethez, a túléléshez és a fejlődéshez való jog (6. cikk)

Az Alkotmány és a régi Btk. szigorúan védi az élethez való jogot.

Magyarországon 1990. óta nem létezik halálbüntetés, de ezt megelőzően is csak a 20. életévüket betöltött személyekkel szemben volt kiszabható. A jelentés megtételekor kiszabható legsúlyosabb büntetés, az életfogytig tartó szabadságvesztés szintén nem alkalmazható fiatakorúval szemben.

A Btk. szigorúan védi a fiatakorúak érdekeit, bizonyos bűncselekmények sértettje (kiskorú veszélyeztetése) csak fiatakorú lehet. Külön bűncselekmény a tartás elmulasztása, illetve több olyan bűncselekmény van – külön kiemelve a szexuális jellegű és kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeket - melyek súlyosabban minősülnek, ha a sértett kiskorú, vagy az elkövető nevelése, gondozása alatt állt a bűncselekmény elkövetésekor.

Amennyiben a bűncselekmény sértettje fiatakorú, azt a bírói gyakorlat súlyosító körülményként értékeli.

1.1.3.4. A gyermek véleményének tiszteletben tartása

A magyar jog elismeri a fiatakorú véleménynyilvánítási jogát az őt érintő lejárásokban.

A családjog kifejezetten rögzíti a gyermek meghallgatásának szükségességét az elhelyezésével kapcsolatban, ha a 14. életévét már betöltötte. Ezen túl is lehetőség van azonban a gyermek – akár szakértő útján történő – meghallgatására⁴³.

⁴³ 1952. évi IV. törvény - a házasságról, a családról és a gyámságról 74. §

A közoktatási törvény jelzett módosítása pedig lehetőséget teremt a diákok számára az iskolai élettel kapcsolatos véleményük kinyilvánítására.

1.1.4. Polgári jogok és szabadságok

1.1.4.1. A névhez, az állampolgársághoz és a személyazonossághoz való jog (7., 8. cikk)

A jelentés röviden összefoglalja a gyermek vezetéknevének meghatározására irányadó szabályozást, utalva arra, hogy a 14. életévét betöltött gyermek véleményét e kérdésben is meg kell hallgatni.

Utal továbbá arra, hogy az állampolgárság részletesen szabályozott elvei a *ius sanguinis*-en alapulnak, így, ha a gyermek egyik szülője magyar állampolgár, a gyermek is megkapja az állampolgárságot. Kiegészítő elvként érvényesül a *ius territorii* elve, mely szerint a Magyar Köztársaság területén született gyermek elnyeri a magyar állampolgárságot, ha szülei nem ismertek, vagy hontalanok.

1.1.4.2. Véleménynyilvánítás joga (13. cikk)

Az Alkotmány minden ember számára biztosítja a véleménynyilvánítás jogát, a gyermekekre vonatkozó külön szabályozás azonban e területen nincs.

1.1.4.3. A gondolat- a lelkiismeret- és a vallás szabadsága

E szabadságjogot az Alkotmány mindenki számára biztosítja azzal, hogy a gyermek vallása megválasztásának a joga a szülőt illeti. Utal a jelentés arra is, hogy a Btk. büntetni rendeli a gondolat- a lelkiismeret- és a vallásszabadság megsértését.

1.1.4.4. Egyesülési jog (15. cikk)

Bár az Alkotmány nem zárja ki a gyermeket az egyesülés jogából, a magyar jogi szabályozás nem ismeri el a cselekvőképtelen, illetve a korlátozottan cselekvőképes személy nyilatkozatát az egyesület létrehozásával, bejegyzésével kapcsolatban, mely területet a jelentés fejlesztendőnek ítélte meg.

1.1.4.5. A magánélet védelme (16. cikk)

Az Alkotmány védi a személyes adatokhoz való jogot, azonban itt sem kapnak külön védelmet a gyermekek, mely még további jogi aktusokat tesz szükségessé.

A büntetőjogban a magántitok megsértése magánindítványra büntetendő bűncselekmény, azonban a magánindítványt a 14. életévét be nem töltött gyermek nevében csak törvényes képviselője teheti meg.

A jelentés szükségesnek ítéli további törvényi szabályozás előkészítését a gyermek magánszférájának védelmére az iskolai, kollégiumi, illetve intézeti elhelyezéssel kapcsolatban.

1.1.4.6. A kínzás és más kegyetlen, embertelen bánásmód vagy büntetés tilalma (37/a. cikk)

Az Alkotmány tiltja a fenti bánásmódot, ezen túl egyéb megjegyzést a jelentés nem tesz. Hozzáteszi azonban, hogy tiltott továbbá az emberen hozzájárulása nélkül végzett orvosi vagy egyéb tudományos kísérlet.

1.1.5. Családi környezet és alternatív gondoskodás

1.1.5.1. Család

A magyar jog szerint a szülő – a gyermek érdekeinek megfelelően – gondoskodik a gyermekről és biztosítja a fizikai, szellemi és erkölcsi fejlődését. A szülők joga a gyermek tartózkodási helyének megválasztása, mely kérdésben, ha nincs egyetértés a szülők között, a bíróság dönt.

A szülői felügyeleti jogokat mindkét szülő gyakorolja, különélésük esetén gyakorolható közösen, vagy pedig csupán egyikük által, amikor a különélő szülőt csak a gyermek életét befolyásoló legfontosabb kérdésekben illeti meg a döntési jog.

A magyar jog csupán a gyermek érdekében engedi meg a gyermek szülőktől történő elválasztását, abban az esetben, ha a szülő magatartása a gyermek érdekeit – különösen a testi jólétét, a szellemi vagy erkölcsi fejlődését – veszélyezteti. A gyermek azonban ebben az esetben is tarthat kapcsolatot a szüleivel.

A különélő szülő köteles tartásdíjat fizetni a gyermeket eltartó szülőnek. Ha a szülők nem tudnak megegyezni, a bíróság dönt a tartásdíj kérdésében. Amennyiben a kötelezett a gyermektartásdíjat önként nem fizeti meg, úgy az a munkabéréből közvetlenül letiltható.

A kötelezett bűncselekmény (régai Btk. 196. §-a szerinti tartás elmulasztásának vétsége) miatt felelősségre vonható, ha tartásdíj fizetési kötelezettségét önhibából nem teljesíti. A

gyermektartás külföldön történő végrehajtása érdekében Magyarország több nemzetközi szerződéshez is csatlakozott.

A magyar jog szerint a gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. Az a gyermek kerül gyámság alá, akinek nincsenek szülei, vagy a gyermeket a saját érdekében ki kellett emelni a családból. Ilyenkor a gyermek állami gondoskodás alá kerül, nevelőszülőhöz, vagy intézeti elhelyezéssel. A magyar szabályozásban még nem megoldott ennek rendszeres felülvizsgálata.

1.1.5.2. Örökbefogadás (21. cikk)

A magyar jog szerint az a gyermek adható örökbe, akinek a szülei nem élnek, vagy nem képesek a gyermekről gondoskodni. Az örökbefogadást a gyámhivatal felügyeli.

A 14. életévét betöltött gyermek örökbefogadásához a gyermek hozzájáruló nyilatkozata is szükséges. Nem engedélyezhető az örökbefogadás, ha azt pénzügyi érdek motiválja.

Külföldre történő örökbefogadásnak igen szigorú szabályai vannak, melyeket a jelentés részletesen ismertet.

1.1.5.3. Jogellenes külföldre utazás (11. cikk)

A magyar polgári jog - összhangban a Hágai Egyezményvel – biztosítja a gyermekek jogellenes külföldre utazásával kapcsolatos polgári jogi aspektusok érvényesülését, míg a büntetőjog a saját eszközeivel próbálja megakadályozni annak bekövetkezését.

1.1.6. Alapvető egészség és jólét

A Magyar Köztársaság ingyenes egészségügyi ellátást biztosít a fogyatékos gyermekek számára. Családban történő felnevelésük érdekében azonban még további jogi szabályozás indokolt.

Magyarországon a gyermekeket minden egyéb jogcím nélkül megilleti az ingyenes egészségbiztosítás, az életkornak megfelelő szűrővizsgálat és a védőoltások biztosítása.

A jelentés azonban hozzáteszi, hogy a gyermekek életszínvonala összefügg az ország gazdasági állapotával. A válságkezelés az életszínvonal csökkenésével járt, azonban a kormányzat igyekszik annak jelentős zuhanását elkerülni.

1.1.7. Oktatás, szabadidő, kultúra

Magyarországon a közoktatás ingyenes és 16 éves korig kötelező. A gazdasági válság hatására ennek költségei (tankönyvek stb.) nagyobb terhet rónak azonban a családokra.

1995-ben kidolgozásra került a Nemzeti Alaptanterv⁴⁴, melyet két év után az Egyezménynek megfelelően dolgoznak át.

A gazdasági válság miatt az államnak és az önkormányzatoknak a szabadidőre fordítható forrásai jelentősen lecsökkentek, így a gyermekek számára szabadidős tevékenységet biztosító intézményeknek sem jutott elegendő forrás. Ebben változás 1997-től várható.

1.1.8. Különleges védelmi intézkedések

1.1.8.1. Vészhelyzetben lévő gyermekek

Magyarország részes állama a menekültek jogállását szabályozó egyezménynek és jegyzőkönyvnek, az ezirányú szabályok a belső jog részét képezik.

1.1.8.2. A törvénnyel összeütközésbe került gyermekek

1.1.8.2.1. A büntető igazságszolgáltatás rendszere

A büntető igazságszolgáltatásban nincs elkülönült rendszere a fiatalkorúak bíróságának, azonban mind az anyagi, mind az eljárási jogban vannak speciális, rájuk vonatkozó szabályok. Ilyen szabályok a büntetőeljárásjogban:

1. kezdeményezni lehet a fiatalkorú védelembe vételét
2. a fiatalkorú érdekében a nyilvánosság kizárható a tárgyalásról
3. a tárgyaláson kötelező az ügyész részvétele – a legfőbb ügyész által kijelölt fiatalkorúak ügyésze jár el
4. meghatározott bíróság arra kijelölt bírója jár el a fiatalkorúak ügyében
5. a fiatalkorú ügyében eljáró bírói tanács egyik ülnöke pedagógus kell, hogy legyen
6. helyi szinten a székhelyi helyi bíróság jár el a fiatalkorúak ügyében
7. kötelező a védő részvétele az eljárásban
8. a fiatalkorú terheltről környezettanulmányt kell készíteni

A jelentés utal arra, hogy a büntetőeljárás törvény⁴⁵ 1995-ös módosítása lehetővé tette a vádemelés maximum kétéves időtartamra történő elhalasztását.

⁴⁴ 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról

⁴⁵ 1973. évi I. törvény

1.1.8.2.2. Szabadságuktól megfosztott gyermekek

Az előzetes letartóztatásban lévő fiatalkorút a felnőttektől el kell különíteni.

A fiatalkorú terheltet csak jelentős tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja esetén lehet előzetes letartóztatásba helyezni, melyet fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani.

Magyarországon halálbüntetés nincs, fiatalkorúval szemben pedig életfogytig tartó szabadságvesztés sem szabható ki. A speciális szabályok szerint, ha életfogytig tartó szabadságvesztést kellene kiszabni, a bűncselekmény elkövetésekor 16. életévét betöltött fiatalkorúval szemben maximum 15 év, ennél fiatal elkövetővel szemben legfeljebb 10 év szabadságvesztés szabható ki.

A szabadságvesztés büntetés fiatalkorú elkövetővel szemben csak végső eszközként alkalmazható, ha az egyéb szankciók nem elegendőek a büntetés céljának megvalósításához.

1.1.8.3. A társadalmi visszailleszkedés elősegítése

A fiatalkorú fogvatartottak a büntetés-végrehajtási intézetben részt vehetnek alap- vagy középfokú képzésben és szakképzésben is. A jó magaviseletű fogvatartott eltávozást kaphat, látogatókat fogadhat, illetve felügyelet nélkül végezhet külső munkát. Ezen intézkedések segítik a fiatalkorú szabadulása utáni társadalmi beilleszkedését.

Az a fiatalkorú, akit felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték, próbára bocsátottak, vagy vele szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll, melynek célja az önbecsülés és a felelősségtudat kialakítása.

1.1.9. A gyermekek kizsákmányolása

1.1.9.1. Gazdasági kizsákmányolás, gyermekmunka

A Btk. több tényállása tiltja a gyermekek kizsákmányolását – például a kiskorú veszélyeztetésének büntetnének külön tényállása, ha az elkövető a kiskorút züllött életmód folytatására, vagy bűncselekmény elkövetésére rábír, vagy rábírti törekszik.

A büntetőjog számos olyan tényállást tartalmaz, mely áttételesen védi a munkavállalókat – beleértve a kiskorúakat is – például az adózás rendjét védő tényállások.

A magyar polgári és munkajog tiltja a cselekvőképtelen személy munkavégzését. 16 éves kor fölött azonban a gyermek a törvényes képviselője hozzájárulása nélkül köthet munkaszerződést, őt illeti a megszerzett keresete is. Tilos azonban kiskorút olyan munkakörben foglalkoztatni, mely számára veszélyes lehet.

1.1.9.2. Kábítószer használata

A magyar büntetőjog szigorúan bünteti a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeket, súlyosabban minősítve azokat, ahol a bűncselekmény elkövetéséhez gyermekeket használnak fel, nekik árulnak drogot, illetve a gyermekeket próbálják rávenni a kábítószer fogyasztására.

1.1.9.3. Szexuális kizsákmányolás

A megrontást, a vérfertőzést, illetve a szexuális erőszak bármely formáját szigorúan bünteti a magyar jog. Bár maga a prostitúció nem bűncselekmény, a prostitúciós bűncselekmények (a kerítés, a kitartottság és az üzletszerű kéjelgés elősegítése) igen, mely utóbbi súlyosabban minősül, ha ott kiskorú folytat üzletszerű kéjelgést.

1.1.9.4. A kizsákmányolás egyéb formái

A fentiekén túl a Büntető Törvénykönyv egyéb tényállásai (kényszerítés, személyi szabadság megsértése, emberrablás, emberkereskedelem, zsarolás) is védik a gyermekeket a kizsákmányolás egyéb formáitól.

1.1.10. Kisebbséghez tartozó gyermekek jogai

Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségeket pozitív diszkrimináció segíti, azonban bizonyos etnikai kisebbségekkel szembeni ellenérzések és előítéletek feloldása nem valósulhat meg pusztán jogi eszközökkel, ezen területen a jelentés szerint szükség van további lépések megtételére.

1.1.11. Összegzés

Végül összegzésként megjegyzi a jelentés, hogy bár az Egyezményből folyó kötelezettsége lett volna a Magyar Köztársaságnak az Egyezmény minél szélesebb körben történő megismertetése, ezirányban lépések nem történtek a kormányzat részéről.

1.2. A Gyermekjogi Bizottság véleménye, javaslatai

A Gyermekjogi Bizottság 1998-ban tárgyalta meg a Magyar Köztársaság által benyújtott országjelentést, és fogalmazta meg azzal kapcsolatos észrevételeit, illetve ajánlásait.

A jelentésében⁴⁶ a Bizottság üdvözölte az őszinte hangvételt és a hiányosságok feltárását. Pozitívumként ítélte meg a Gyermek- és Ifjúsági Ügyek Koordinációs Bizottságának felállítását, és az oktatásban, valamint az egészségügyben a hosszútávú fejlesztések megkezdését.

Üdvözölte továbbá az ILO 1973-as egyezményéhez, valamint az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményéhez történő csatlakozást.

Elismerték, hogy a piacgazdaságra történő átállás a munkanélküliség, az elszegényedés és a szociális problémák előtérbe kerülésével jár, azonban figyelmeztettek arra, hogy ezek a problémák a sérülékeny csoportokat – így a gyermekeket – hatványozottan érintik.

1.2.1. Hiányosságok

Hiányolta a Bizottság a gyermekjogok védelmének koherens nemzeti politikáját. Feltárta továbbá, hogy az Egyezmény alapján folyó vizsgálati eljárásban hiányosságok merültek fel, melynek oka a gyermekekre vonatkozó statisztikai adatok leválogathatóságának hiánya.

Bár a Bizottság elismerte Magyarország ezirányú törekvéseit, hiányosságként írta le, hogy az állam nem tette meg a szükséges lépéseket az Egyezmény széles körben történő megismertetése érdekében, nem szervezett képzéseket az azt alkalmazó hivatásrendeknek, illetve nem tette elérhetővé az Egyezményt a kisebbségek és etnikumok nyelvén, külön kiemelve a roma nyelvet. A Bizottság aggodalmát fejezte ki, hogy az alapvető elvek (diszkrimináció tilalma, a gyermek legfőbb érdeke, a gyermek véleményének tiszteletben tartása) nem kerültek teljesen átvételre a nemzeti jogba.

Rámutatott továbbá a Bizottság a nemzeti kisebbségekkel – különösen a roma etnikummal – szembeni diszkrimináció meglétére, valamint a gyermekeknek a család döntéseiben, illetve az iskolai életben történő részvételi jogainak hiányára. Negatívumként értékelte a gyermekeket megillető egyesülési jog hiányát is.

A diszkrimináció tilalmára vonatkozó alapvető elvre tekintettel a Bizottság aggodalmát fejezte ki az egészségügyi ellátórendszerhez és az oktatáshoz való egyenlőtlen hozzáférés miatt, különösen vidéken, a szegényebbek, illetve a kisebbségek körében.

⁴⁶ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child : Hungary. 05/06/98. CRC/C/15/Add.87 http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/8elso_orszjel_bizottsagi_ertekelese_1998_eng.pdf.
letöltés: 2020. április 26.

Elégtelennek ítélte a Bizottság a családon belüli szexuális erőszak kezelése érdekében tett intézkedéseket, ugyanúgy, mint a magas fiatalkori öngyilkossági ráta visszaszorítása, a fiatalok szexuális felvilágosítása, a fiatalkori drog- és alkoholhasználat megelőzése terén tett lépéseket. Végül a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerével kapcsolatos aggodalmait fejtette ki a Bizottság, hangsúlyozva, hogy a szabadságvesztés nem feltétlenül végső eszközként kerül alkalmazásra, illetve az onnan kikerülő gyermekek társadalmi reintegrációja sem megfelelő, őket hátrányos megkülönböztetés éri.

1.2.2. Ajánlások

A Bizottság végül az alábbi ajánlásokat fogalmazta meg a Magyar Köztársaság felé:

1. Az Egyezmény teljes harmonizációja a belső joggal,
2. Egységes és koherens gyermekjogi politika kialakítása – például egy nemzeti akcióterv keretében - melyet vizsgálva könnyen áttekinthető, hol van szükség további beavatkozásra,
3. A Bizottság a 4. cikknek megfelelően ajánlotta további intézkedések meghozatalát a gyermeki jogok érvényesülése érdekében, külön kiemelve az egészségügy és oktatás fejlesztését, melyen belül hangsúlyozza a leszakadó szegény rétegek és kisebbségek felzárkóztatásának szükségességét,
4. Hangsúlyozta a Bizottság az Egyezmény széles körben történő megismertetésének szükségességét: oktatás szervezését az azt alkalmazó hivatásrendeknek, roma nyelvre történő lefordítását, a közmédiában történő bemutatását, a nem kormányzati szervek, illetve a társadalom egésze számára történő bemutatását,
5. A Bizottság ajánlotta a kormánynak a nem kormányzati szervekkel történő szorosabb partneri viszony kialakítását,
6. További lépéseket kell tenni az alapvető elvek, különösen a kisebbségeket érintő diszkrimináció tilalma minél erőteljesebb érvényesülése érdekében,
7. Bizottság szorgalmazta a gyermekekkel szembeni – családon, iskolán és bentlakásos intézeteken belüli – embertelen bánásmód felszámolása érdekében tett további intézkedéseket, különösen felvilágosító kampányok szervezését, valamint a rehabilitáció biztosítását,
8. Erős megfontolásra ajánlotta a Bizottság a jogszabályok a vonatkozásban történő módosítását, hogy a gyermeket megszületése előtt ne lehessen felajánlani örökbefogadásra,
9. A bizottság a szoptatás népszerűsítését ajánlotta,

10. A fiatalkorúak egészségének megőrzése terén a Bizottság ajánlotta
 - a. a korai terhességgel és a születésszabályozással kapcsolatos ismeretterjesztés erősítését,
 - b. a fiatalkori öngyilkosságok okainak vizsgálatát, és a magas öngyilkossági ráta visszaszorítása iránti lépések megtételét,
 - c. a drogot és alkoholt használó gyermekek rehabilitációjának erősítését,
11. További erőfeszítések megtételét ajánlotta a gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásának, a gyermekpornográfiának és a gyermekkereskedelemnek a visszaszorítására,
12. Ajánlotta továbbá a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének további fejlesztését a Pekingi Szabályok, a Rijádi Iránymutatás és az ENSZ-nek a Szabadságuktól Megfosztott Gyermekek Védelmére irányuló Szabályai figyelembevételével,
13. Végül a Bizottság ajánlotta az eredeti országjelentés és a Bizottság észrevételeinek széles körben történő megismerhetővé tételét.

2. A második országjelentés a 2-3. időszakról és az arra adott bizottsági válasz

2.1. Az Országjelentés⁴⁷

2.1.1. Bevezetés

A 2003-ban készült jelentés áttekintette az előző országjelentésre adott bizottsági észrevételeket és javaslatokat és számba vette, hogy azok közül mik valósultak meg:

Álláspontja szerint a belső jog harmonizációja az Egyezménytel teljes egészében megtörtént. Bár elismerte, hogy egységes és koherens gyermekjogi nemzeti politika még nem került kialakításra, azonban azzal, hogy a gyermekek ügyét külön minisztérium felügyeli (Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium), a feltételek adottak.

Az Egyezmény lefordítása a Magyarországon elismert nemzeti kisebbségek nyelvére – kivéve ruszin és örmény nyelvre – megtörtént. Civil szervezetek és állami intézmények is készítettek a gyermekek számára tájékoztató anyagot az Egyezményről, illetve 2000. óta működik a szociális és gyermekvédelmi területen dolgozók ezirányú továbbképzése.

⁴⁷ A Magyar Köztársaság kormányának jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről 2-3. időszakos jelentés
http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/5mk_2_3_idoszakos_orszjel_2003_hun.pdf letöltés: 2020. április 26.

A nem kormányzati szervezetekkel történő partneri kapcsolat kialakítása megtörtént: a Szociális Tanácsban, a Fogyatékosügyi Tanácsban, a Szociálpolitikai Tanácsokban, valamint a Kábítószerügyi Egyeztető Fórumokon a kormányzati képviselőkön kívül civil szervezetek képviselői is jelen vannak.

A diszkrimináció tilalmának erőteljesebb érvényesülése érdekében hozott intézkedések között említi, hogy a jogrendszer megfelel az Egyezmény alapelveinek, azonban hiányos a végrehajtását szolgáló joganyag, nincs egységes fogalomrendszer és még nem felel meg mindenben az EU jogrendszerének. Megemlíti azonban az Igazságügyi Minisztérium keretében létrejött Antidiszkriminációs Ügyvédi Hálózatot, és hogy elkészült az általános diszkrimináció-ellenes törvény koncepciója, mely további előrelépést eredményez.

A gyermekek kizsákmányolásának megakadályozása területén előrelépésként jelzi a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltására és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló ILO Egyezmény (182. számú) kihirdetéséről szóló 2001. évi XXVII. törvényt. A jelentést és a bizottsági észrevételeket a kormány könyv formájában kívánja megjelentetni, melyet a gyermekek oktatásával és nevelésével foglalkozó intézményeknek küldenek majd meg. Tervben van egy országos kampány elindítása is, mely a gyermekekkel kívánja megismertetni a gyermeki jogokat.

2.1.2. A gyermek fogalma

A jelentés megismétli az 1.1.2., valamint az 1.1.3.3. pontban már rögzítetteket, melyet az alábbiakkal egészít ki:

Magyarországon a tankötelezettség alsó korhatára 6 év, míg a felső korhatára – azoknál, akik tanulmányaikat 1998. szeptember 1-jétől kezdték meg – 18 év, azt ezt megelőzően iskolát kezdő gyermekeknél 16 év.

A Munka Törvénykönyve⁴⁸ is 16 évben határozza meg azt az életkort (72. § (1) bekezdés), amikor a gyermek már önállóan létesíthet munkaviszonyt. A 15. életévét betöltött, nappali tanulmányokat folytató gyermek azonban az iskolai szünet ideje alatt már létesíthet munkaviszonyt (72. § (4) bekezdés).

⁴⁸ 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről

2.1.3. Alapvető elvek

2.1.3.1. A hátrányos megkülönböztetés tilalma

A hátrányos megkülönböztetés tilalmát kimondja az Alkotmány 70/A. §-a, melyet az egyes ágazati törvények a saját jogterületükre alkalmazva megismételnek.

Így tiltja a hátrányos megkülönböztetést a Gyermekvédelmi törvény⁴⁹, a közoktatási törvény, a kisebbségek jogairól szóló törvény⁵⁰, az egészségügyi törvény⁵¹, a Munka Törvénykönyve, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvény⁵² is.

Itt emeli ki a jelentés, hogy a közoktatási törvényben is megjelenő diszkriminációt tiltó rendelkezés⁵³ ellenére aggodalomra ad okot, hogy a roma gyerekek száma és aránya a speciális (kisegítő) iskolákban az oktatási rendszerben megmutatkozó növekvő arányukat jóval meghaladóan nőtt, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának 2000. évi beszámolója szerint több esetben veszélyeztetettségi okként csupán a cigány származás került feltüntetésre, így ez a szegregáció a cigány ifjúsággal szembeni diszkrimináció egy sajátos fajtája.

További rejtett diszkriminációként tárja fel a jelentés a roma gyerekekkel, illetve más fogyatékoságú gyermekekkel szembeni magántanulóvá minősítést, illetve e minősítés indokolatlan fenntartását.

2.1.3.2. A gyermek mindenk felett álló érdeke

A jelentés kiemeli, hogy az Alkotmányon kívül a legfontosabb anyagi- és eljárási jogszabályok (például a büntetőjog, a polgári perrendtartás, a gyermekvédelmi törvény) is kiemelik a gyermek mindenk felett álló érdekét.

A Családjogi törvényben több helyen is megjelenik a fenti elv, így a házasság felbontásánál a közös kiskorú gyermek érdekét kell figyelembe venni, a szülői felügyeletet a gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni, illetve az örökbefogadást meg kell tiltani, ha az a gyermek érdekeivel ellentétes.

⁴⁹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt., továbbiakban: gyermekvédelmi törvény)

⁵⁰ 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól

⁵¹ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

⁵² 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

⁵³ Közoktatási törvény 4/A. §

A bírói gyakorlatot irányító Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelve is kimondja, hogy a gyermek elhelyezéséről hozott döntés alapvető szempontja a gyermek érdeke.

A gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a gyermeknek joga van a saját családban történő felnevelkedéshez⁵⁴, valamint hogy a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani⁵⁵. Ezen elvek érvényesülése érdekében az állam és az önkormányzatok többféle pénzbeli és természetbeni ellátással segítik a gyermekek családban való felnövekedését:

1. rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesül a család, ha az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg a mindenkori legkisebb öregségi nyugdíj összegét
2. rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesül az átmenetileg létfenntartási gondokkal küzdő család
3. természetben nyújtott támogatásként az iskolai/óvodai étkezési díj átvállalása, vagy a tankönyvek ingyenes juttatása
4. a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezése, ha a tartásra köteles szülő átmenetileg nem tudja fizetni a tartásdíjat és emiatt a gyermeket gondozó szülő nem tudja a megfelelő tartást biztosítani

2.1.3.3. Az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jog

Az Alkotmány több rendelkezése erősíti ezt a jogot, így például az 54. § (1) bekezdése⁵⁶, a 66. § (2) bekezdése⁵⁷, a 70/D. § (1) bekezdése⁵⁸, valamint a 70/E. § (1) bekezdése⁵⁹.

Ezt segítik elő a gyermekeket megillető rendszeres ingyenes szűrővizsgálatok, az ingyenes egészségügyi ellátás, a kötelező védőoltások rendszere, valamint a magas koraszülési gyakoriságból eredő halandóság csökkentésére létrehozott Perinatális és Neonatális Intenzív Centrumok hálózata.

Ezen túl megemlítendő a védőnői szolgálat és a gyermekgyógyászati szak- és alapellátás, mely szintén a gyermek élethez és egészséghez való jogát garantálja.

⁵⁴ Gyvt. 6. § (1) bek.

⁵⁵ Gyvt. 7. § (1) bek.

⁵⁶ A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani

⁵⁷ A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani

⁵⁸ A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

⁵⁹ A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz

A bizottsági ajánlásokra reagálva a jelentés kiemeli, hogy a gyermekek droghasználatának megelőzése, kezelése érdekében létrehozott nemzeti drogmegelőző program keretében lehetőség van megelőző felvilágosítás nyújtására, a kábítószerrel érintett kiskorúak kezelésére, illetve akár a büntetőjogi elterelésre is, valamint a fiatalkori öngyilkosságok számának csökkentése érdekében telefonos segítségkérési lehetőséget biztosít az ún. kék vonal.

2.1.3.4. A gyermek véleményének tiszteletben tartása

A jelentés megismétli az 1.1.3.4. pontban leírt, első országjelentésben rögzítetteket, melyen túl részletezi – az első országjelentésben még tervezetként említett – közoktatási törvény módosításait. Eszerint a diákokat egyénileg és csoportosan is megilleti a jog, hogy véleményüket kinyilvánítsák, illetve javaslatot tehetnek, kérdést intézhetnek az iskola vezetőihez, mely kérdésre 30 napon belül érdemi választ is kell kapniuk⁶⁰.

A közoktatási törvény 95. § (3) bekezdése szerint „az oktatási miniszter - az Országos Diákjogi Tanács közreműködésével - három évenként összehívja az iskolai, kollégiumi diákönkormányzatok - amelyek nevelési-oktatási intézményben diákönkormányzat nem működik, az iskolai, kollégiumi tanulóközösségek legalább húszszázalékos tanulói részvétellel megtartott tanulói közgyűlésen megválasztott - küldötteiből álló diákparlamentet. A diákparlament a diákok közoktatással kapcsolatos országos tájékoztató fóruma, amely az Országos Diákjogi Tanács előterjesztésében áttekinti a tanulói jogok érvényesülését, és ajánlást fogadhat el, melyben megfogalmazza véleményét, javaslatát.”

Az előző jelentésben szintén tervezeti szinten szereplő – azóta elfogadott - gyermekvédelmi törvény is kimondja, hogy a gyermeknek joga van arra, hogy véleményét meghallgassák, és azt korára, egészségi állapotára és fejlettségére tekintettel figyelembe vegyék⁶¹.

2.1.4. Polgári- és szabadságjogok

2.1.4.1. Névhez, állampolgársághoz, személyazonossághoz való jog

A jelentés megismétli az első országjelentés 1.1.4.1. pontban összefoglalt megállapításait a névviseléssel, és az állampolgársággal kapcsolatban, melyet az anyakönyvezés szabályainak ismertetésével egészít ki: a Magyarországon született minden személy születését - a születés bejelentését követően azonnal - anyakönyvezni kell.

⁶⁰ Közoktatási törvény 11. § (1) bekezdés g) pont

⁶¹ Gyvt. 8. § (1) bek.

2.1.4.2. Véleménynyilvánítás joga

A jelentés – a korábbi, csupán az Alkotmányra történő utaláson túl – rögzíti, hogy a gyermekvédelmi és a közoktatási törvény is biztosítja a gyermek/tanuló véleménynyilvánítási jogát.

A közoktatási törvény kifejezetten a pedagógus feladatává teszi a tanulók rendszeres tájékoztatását az őket érintő kérdésekről. A tanulói véleménynyilvánítási jog korlátja, hogy nem veszélyeztetheti a saját és mások egészségét, testi épségét, valamint a művelődéshez való jog érvényesülését.

2.1.4.3. Egyesülési és békés gyülekezési jog

Az előző jelentéshez képest pozitív változásként értékelhető, hogy a gyermekek számára is nyitva áll az egyesülési jog gyakorlása: ez a jog nem került korlátozásra a közoktatási törvényben sem, illetve azt elismeri a bírói gyakorlat is.

2.1.4.4. Magánélethez való jog

Az Alkotmány 59. § (1) bekezdése szerint „a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog”.

Ez a jog igazából akkor válik sérülékennyé, mikor a gyermek kikerül a családi környezetből: iskolai/kollégiumi viszonyokban, személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézetekben, illetve büntetés-végrehajtási intézetekben.

Az e területeket szabályozó jogszabályok minden esetben kitérnek a levéltitok, magántitok védelmére, a magánlakás sérthetlenségére.

2.1.4.5. Megfelelő tájékoztatáshoz való jog

A gyermekvédelmi törvény deklarálja, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről⁶².

Ezen túl azonban a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény 5/A. – 5/F. §-ai rögzítik a kiskorúak védelmében a műsorszámok megfelelő kategóriába sorolásáról szóló szabályokat,

⁶² Gyvt. 8. § (1) bek.

valamint a 23. § (4) bekezdés b) pontja szerint a közszolgálati műsorszolgáltató és a közműsor-szolgáltató különös figyelmet fordít a kiskorúak testi, lelki és erkölcsi fejlődését, érdeklődését szolgáló, ismereteit gazdagító műsorszámok bemutatására.

2.1.4.6. Kínzás és más kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma

Az Alkotmányra történő utaláson túl (ld. 1.1.4.6. pont) a jelentés utal az e témában a Magyar Köztársaság által aláírt nemzetközi egyezményekre, valamint az egyes ágazati jogszabályokra: A közoktatási törvény szerint a tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek⁶³.

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 21. § (1) bekezdése szerint „az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni”.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény szintén kimondja az előbbi tilalmat, illetve szabályozza a kényszerítőeszközök alkalmazásának garanciális rendelkezéseit.

E témában az állampolgári jogok országgyűlési biztosa több vizsgálatot is folytatott, melyek során megállapította a tilalom megsértését, jelentésében rögzítve, hogy kínzásnak minősül az étkezéstől való eltiltás, a testi fenyegetés, mely az otthont nyújtó gyermekintézményekben előfordul, de elfogadhatatlan fegyelmezési eszköz.

2.1.5. Családi környezet és helyettesítő védelem

2.1.5.1. Család

A szülői iránymutatás és felelősség, valamint a gyermektartásdíj témájában a jelentés megismétli a korábbi országjelentésben is rögzített jogszabályi tartalmat.

A családtól való elválasztás eseteit és az egyes elhelyezési módokat azonban a jelentés részletesen írja le:

A gyermek csak a saját érdekében választható el a szüleitől, kifejezetten anyagi okból fennálló veszélyeztetettség esetén azonban ez nem valósulhat meg.

A gyermek átmeneti gondozásba szülője kérésére vagy beleegyezésével kerülhet, ha a szülő a gondozási feladatait átmenetileg nem tudja ellátni.

⁶³ Közoktatási törvény 10. § (2) bekezdés

Ha a szülő gyermekével együtt otthontalanná válik, a családok átmeneti otthonában, együtt kell őket elhelyezni.

Ha a gyermek szülei nem élnek, vagy felügyeleti jogukat nem gyakorolhatják, a gyermeknek gyámot kell rendelni, és lehetőség szerint családon belül biztosítani az elhelyezését (családba fogadás)

Ha a gyermek nem helyezhető el gyámnál, vagy örökbefogadó szülőnél, az állam biztosítja a helyettesítő védelmet, melynek fajtái az átmeneti nevelés és a tartós nevelés.

Ezen esetekben is biztosítani kell azonban a gyermek és a szülője közötti kapcsolattartás lehetőségét.

Új terület azonban a családegyesítés, melyet a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvény (Idtv.) szabályai alapján elemez a jelentés.

Ennek értelmében a magyar állampolgár, illetve tartózkodási-, letelepedési- vagy bevándorlási engedéllyel rendelkező, vagy menekültként elismert külföldi Magyarországon tartózkodó házastársa, gyermeke, illetve a házastársa gyermeke is jogosult a tartózkodási engedélyre a család egyesítése érdekében.

A tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek Magyarországon született gyermeke további feltételek vizsgálata nélkül jogosult tartózkodási engedélyre.

Humanitárius okból a Magyar Köztársaság területén született gyermek is megkapja a tartózkodási engedélyt, aki a magyar jog szerint érte felelős személy felügyelete nélkül maradt.

A jogszerű tartózkodás feltételeivel nem rendelkező kísérő nélküli kiskorú nem utasítható ki, kivéve, ha a származási államában, vagy más befogadó országban a család egyesítése vagy az állami gondoskodás megfelelően biztosított.

Kísérő nélküli kiskorú tartózkodási helyeként gyermekvédelmi intézmény jelölhető ki, ahol elhelyezése ingyenes, a harmadik hónaptól költőpénz jár neki, és kiterjed rá a tankötelezettség is.

2.1.5.2. Gyermek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása

A jelentés – a korábbihoz hasonlóan - a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló Hágai szerződésre utal, mely alapján a világ számos államával biztosított az együttműködés.

2.1.5.3. Családi környezetüktől megfosztott gyermekek

A gyermekvédelmi törvény rendelkezései szerint a családi környezetből bármely okból kikerült gyermeknek joga van ahhoz, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez és egyéb szükségleteihez igazodó ellátást kapjon, melynek során figyelembe veszik lelkiismereti- és vallásszabadságát, valamint nemzeti- etnikai és kulturális hovatartozását.

E körben említendő probléma, hogy nem működik roma nevelőszülő képzés, illetve kevés a roma származású örökbefogadó szülő, így ez utóbbi kitétel nem megoldott.

A családból kiemelt gyermek örökbefogadó családban, nevelőszülőnél, vagy kislétszámú gyermekotthonban kerülhet elhelyezésre. A jelentés elkészítésekor az állami gondozott gyermekek 45%-a élt nevelőszülőnél.

Az első országjelentéshez képest jelentős változás, hogy a családból kiemelt gyermekek elhelyezésének felülvizsgálata megoldódott: a gyámhivatal évente – háromévesnél fiatalabb gyermek esetén félévente felülvizsgálja az elhelyezés feltételeinek fennállását.

Problémaként jelölte meg a jelentés a külföldi állampolgárságú, állami gondozásban élő gyermekek státuszát, akiknek rendezetlen a jogállása. Ennek oka az, hogy nem egyértelmű az eljárás szabályozása. A probléma észlelését követően a megyék közötti koordináció megkezdődött, a jelentés elkészítésekor azonban még csak az adminisztrációs kérdések oldódtak meg.

Az örökbefogadással kapcsolatban a jelentés megemlíti, hogy a bizottsági ajánlásokkal szemben továbbra is lehetőség van a gyermek születése előtt lemondó nyilatkozatot tenni, a szabályozás érdemi része nem változott.

2.1.5.4. Erőszak és elhanyagolás; fizikai és lelki rehabilitáció és a társadalomba való visszailleszkedés

Bár a magyar Btk. nem tartalmaz kifejezetten „gyermekbántalmazás” című bűncselekményt, annak több tényállása védi a gyermekeket az erőszaktól és az elhanyagolástól.

Ilyen a népirtás büntette, az emberölés minősített esete, ha 14 év alatti a sértett, az újszülött megölése (mint külön tényállás), a testi sértés minősített esete, ha védekezésre képtelen személlyel szemben követik el, illetve a kiskorú veszélyeztetésének büntette is.

A jogszabályi keretek a büntetőjogon kívül is adottak a gyermekbántalmazás megelőzésére – ezzel kapcsolatos szabályokat tartalmaz a közoktatási- illetve gyermekvédelmi törvény is, mely utóbbi tartalmazza a gyermekjóléti szolgálat által működtetett és koordinált gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működésének a szabályait is.

Ennek ellenére a jelentés beismeri, hogy a gyermekbántalmazás tilalma csak nagyon részlegesen érvényesül Magyarországon, melynek okaiként tárja fel a következőket:

1. sok iskolában elfogadott fegyelmezési módszer a testi fenytés
2. az iskolákban működő gyermek- és ifjúságvédelmi felelős nem alkalmas a probléma kezelésére
3. a gyermekek elfogadják a testi fenytést fegyelmezési eszközként, nem élnek a panaszjogukkal
4. nincs ezzel kapcsolatos megfelelő prevenciós program
5. nincs a pedagógusok számára kötelező szupervíziós rendszer
6. nincs hatékony együttműködés az észlelő- és jelzőrendszer tagjai között
7. a veszélyeztető cselekmények sokszor otthon, a négy fal között történnek, így hosszú ideig maradnak rejtve
8. a bántalmazást közeli hozzátartozók észlelik, akik félnek terhelő vallomást tenni
9. a gyermeknek lelki válságot okoz a szülő ellen vallomást tenni
10. sokszor a bántalmazott gyermeket éri további trauma a családból történő kiemeléssel.

E körben a jelentés megoldandó feladatként említi prevenciós programok iskolákban történő megvalósítását, a szakemberképzés során a gyermekbántalmazás témakörének hangsúlyosabb érintését, illetve a jogi eljárásban az áldozatvédelem, tanúvédelem hangsúlyosabb érvényesülését, az elkövető és a sértett távoltageését.

A cím ellenére a jelentés egyáltalán nem foglalkozik a bántalmazást, elhanyagolást elszenvedő gyermekek testi-lelki rehabilitációjával,

míg a fiatalok elkövetők társadalmi integrációjáról egy mondatban emlékszik meg, ahol megemlíti a 2003-tól működő pártfogó-mediátori tevékenységet (Szemtől szembe).

2.1.6. Egészségügy és jólét

2.1.6.1. Fogyatékos gyermekek

A fogyatékos gyermekek jogai több jogszabályban is megjelennek:

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény szabályozza a komplex rehabilitáció lehetőségét, az esélyegyenlőség és a társadalmi életben való aktív részvétel biztosítását. Az egészségügyi törvény és a gyermekvédelmi törvény is leszögezi, hogy a fogyatékos gyermeknek különleges ellátáshoz van joga.

Részletes szabályokat tartalmaz a fentieken túl a közoktatási törvény is, mely szerint pozitív diszkriminációra tarthatnak igényt a bármilyen fogyatékossgal élő gyermekek. Ez jelenti a rehabilitációs célú foglalkozásokat, az egyes tantárgyakból vagy tantárgyrészekből a beszámolás alóli mentesítést, hosszabb felkészülési idő, vagy segédeszközök biztosítását is.

A fogyatékossg tényét szakértői bizottság állapítja meg, mely által elvégzett vizsgálatot a szülő kezdeményezheti, de szükség esetén – a gyermek érdekében – annak tőrésére is kötelezik.

A szakértői vizsgálatra általában az óvodába/iskolába lépés időszakában kerül sor, de korábbi szülői kezdeményezés esetén lehetőség van a gyermek korai fejlesztésére is.

A jelentés hangsúlyozza, hogy a szabályozás szerint egyetlen gyermek sem szorul ki a pedagógiai ellátásból, a gyermekek akár a normál iskolarendszerben integráltan, akár speciális iskolákban a képességeiknek megfelelő képzést kapnak.

A beszámolás időszakban hozták létre a speciális szakképzés kereteit, melyben elsőként sz Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítések körére terjedt ki a fejlesztő munka, majd létrehoztak speciális szakiskolákat, ahol a többi tanulóval együtt haladni nem tudó fogyatékos gyermekek a munkába álláshoz és az életkezdéshez szükséges kompetenciákat sajátíthatják el.

A gyermekvédelmi törvény a különleges és a speciális ellátási igényű gyermekek egyéni szükségleteihez igazodó differenciált intézményhálózat létrehozását tűzte ki célul, ahol a fogyatékos gyermekeket az általánosságban biztosított jogok túl többletjogok is megilletnek – pl.: akadálymentes környezet biztosítása, felülvizsgálattal kapcsolatos információk megismerése, képességek, készségek fejlesztése, a társadalomba történő integráció biztosítása.

Figyelemmel arra, hogy egységes, országos szűrések és adatgyűjtések e körben nem állnak rendelkezésre, az óvodai/iskolai integráció tekintetében pontos adatok nem ismertek, azonban az oktatási jogok miniszteri biztosa figyelmeztetett arra, hogy a fogyatékos gyermekek a

közoktatás legkiszolgáltatottabb szereplői, akiknek a jogvédelmére nagy hangsúlyt kell fektetni.

2.1.6.2. Egészség és egészségügyi ellátás

E fejezetben a jelentés igen nagy mértékben ismétli az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jog körében leírtakat.

Ezen túl e körben említi a jelentés, hogy a WHO ezirányú ajánlásainak megfelelően nőtt a választható szülési módok, illetve a bababarát kórházak száma, valamint több kampányt folytattak a szoptatás népszerűsítése érdekében, azonban beismeri, hogy e körben még sok tennivaló akad.

A gyermekek egészségét szűrő vizsgálatok eredményei alapján a jelentés megállapítja, hogy az azonos életkorú gyermekek státusza évről évre romlik, ugyanúgy, ahogy az életükkel elégedetlen (nem boldog vagy boldogtalan) gyermekek száma.

2.1.6.3. Szociális biztonság és a gyermekekkel foglalkozó intézmények

A gyermekeknek ugyanolyan joguk van a szociális biztonsághoz, mint bármely magyar állampolgárnak. Ezt a jogot az állam a gyermek családban történő felnevelésének biztosítására különböző pénzbeli ellátásokkal segíti.

Ilyen, általánosságban mindenkit megillető pénzbeli ellátás a gyermek születése után igényelhető egyszeri anyasági támogatás, a minden hónapban kifizetett családi pótlék, illetve a személyi jövedelemadóból levont családi adókedvezmény.

Ezen túl meg kell említeni a gyermekét gondozó, emiatt munkában állni nem tudó szülőnek járó jövedelempótló ellátásokat: a terhességi gyermekágyi segélyt, a gyermekgondozási díjat, a gyermekgondozási segélyt, illetve a gyermeknevelési támogatást.

A jelentés a gyermekkel foglalkozó intézmények között a bölcsődét, óvodát, családi napközit, illetve a házi gyermekfelügyeletet említi.

2.1.7. Oktatás, szabadidő és kulturális tevékenységek

2.1.7.1. Oktatás

A tankötelezettség 6 éves kortól 18 éves korig tart, ez idő alatt a gyermek köteles iskolai tanulmányait teljesíteni, ennek elmaradása esetén az iskola a jegyző felé jelez.

Lehetővé vált az általános iskolákba való rugalmas beiratkozás, mely a gyermek iskolaéretten történő iskolakezdését szolgálja. Ez a tény az elsősök korösszetételének a változását hozta: jelentősen nőtt a 7 évesen iskolát kezdők aránya a 6 évesen kezdők kárára.

A középfokú iskolákba 10, 12 és 14 évesen lehet bejutni, minek következtében az iskolarendszer rendkívül széttagolttá vált. Ezt a problémát oldja meg a kerettantervek alkalmazása, mely minden iskola számára egyértelmű és közös alapot ad a helyi tanterv elkészítéséhez. A gyermekek felesleges terhelésének elkerülése érdekében a középiskolai felvételi rendszert jelentős mértékben átalakították, és csak szigorú, egységes szabályok szerint lehet felvételt tartani.

A felsőfokú oktatásban való részvétel joga mindenkit megillet, itt már azonban a képességek szerinti hozzájutást teszi lehetővé az oktatási rendszer.

A közoktatás külön intézményrendszert létesített azon tanulóknak, akik 16 éves korukig nem tudták befejezni általános iskolai tanulmányaikat: itt az általános műveltség megalapozásán túl a szakképzési rendszerbe történő becsatornázást igyekeznek elérni.

Az oktatás az első 10 évfolyamon ingyenes, ami alapvetően az intézményi keretek ingyenes biztosítását jelenti, és nem terjed ki az tankönyvek, étkezés stb. ingyenes biztosítására, ez rászorultsági alapon igényelhető.

2000. óta működik az oktatási jogok miniszteri biztosa, aki az oktatási jogok érvényesülését folyamatosan figyelemmel kíséri. Hároméves működése során megállapította, hogy a magyar jogszabályok nagyrészt megfelelnek a nemzetközi szerződéseknek - ezt igazolja, hogy csupán 6 jogalkotási javaslatot tett – azonban a jogszabályok végrehajtása terén nagy elmaradás figyelhető meg, melynek oka, hogy a jogosultakon kívül az intézmények és hatóságok sincsenek tisztában a jogszabályokkal, illetve, ha a hatóság előtt azok ismertek is, azokról nem tájékoztatják azok címzettjeit, a gyermekeket és szüleiket.

A közoktatási törvényben meghatározott esélyegyenlőség biztosítása fontos kérdés a nemzetiségi oktatás területén, külön vizsgálva a roma kisebbség helyzetét.

A kisebbségi nyelv- és kultúra átörökítése mára kizárólag az iskolák feladata lett, melyeket az állam külön keretek biztosításával támogat. A hagyományos nemzeti kisebbségek rendelkeznek kialakított iskolai hálózattal, melyek vonatkozásában 1998/99-ben elkészültek a kerettantervek. Egyéb, kisebb létszámú kisebbségek (bolgárok, görögök, lengyelek, ruszinok, ukránok) iskolarendszerrel nem rendelkeznek, „vasárnapi iskola” keretében tanulják a nyelvüket és a kultúrájukat.

Külön kell kezelni a cigány kisebbség helyzetét, ahol a feladat nemcsak a nyelv és kultúra átörökítése, hanem egy sor szociális probléma megoldása is. E körben meg kell említeni a kollégiumi rendszer kialakítását, közalapítványi ösztöndíjak létrehozását, tehetséggondozó programok indítását.

2.1.7.2. Pihenés, szabadidő, kulturális tevékenységek

A közoktatási törvény az óvoda, iskola feladatává teszi, hogy az intézmény rendjét úgy alakítsák ki, hogy abba pihenőidő, szabadidő, sportolási és szabadidős tevékenység is beleférjen. Ha a tanulók létszáma az iskolában a 300 főt meghaladja, kötelező, ezen létszám alatt lehetséges szabadidő szervező foglalkoztatása, akinek feladata a tanórán kívüli elfoglaltság szervezése.

Az iskolákban lehetőség van rendszeres testmozgás, sporttevékenység igénybevételére.

A kulturális, művészeti tevékenységekbe elsősorban a színház, a tánc és a zene területén lehet bekapcsolódni. E körben kedvezményes színházi- és koncertbérletekkel, pályázatok kiírásával (gyermekeknek szóló előadások készítésére) biztosítja az állam a gyermekek kulturális jogait. Ezen túl is azonban bármely művészeti terület pályázhat gyermekeknek szóló alkotás elkészítésére.

2.1.8. Különleges védelemre irányuló intézkedések

2.1.8.1. Sürgős intézkedést igénylő helyzetben lévő gyermekek

2.1.8.1.1. Menekült gyermekek

A menedékjogi szabályok a menedékkérő, a menedékes és a menekültként elismert gyermekek különleges védelmét biztosítják.

A menekültként elismert gyermekek a magyar állampolgárokkal azonos jogokat élveznek az oktatás, az egészségügy, illetve a szociális ellátás területén.

A menedékkérő gyermek számára a befogadó állomáson napi háromszori étkezés, havonta tisztasági felszerelés, érkezéskor gyermekruha csomag jár. A harmadik hónaptól a 14. életévét betöltött gyermek költőpénzre jogosult.

A menekült gyermekekre vonatkozik a tankötelezettség, melynek teljesítése érdekében felzárkóztató magyar nyelvi oktatásra jogosultak. Problémát jelent azonban, hogy a magyar pedagógusok nincsenek felkészítve a magyar, mint idegen nyelv oktatására, ráadásul e

gyermekek igen sokszor traumatizáltak érkeznek, így kezelésük szintén speciális szakértelmet igényel.

2.1.8.1.2. Fegyveres konfliktus által érintett gyermekek

A jelentéstételi időszak kiemelkedő eseménye, hogy a Magyar Köztársaság képviselője 2002. március 11-én aláírta a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermekek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyvet.

2.1.8.2. A joggal összeütközésbe került fiatalok gyermekek

2.1.8.2.1. A fiatalok elleni büntetőeljárás

Mivel az első országjelentés már több olyan tényt közölt, mely azóta nem változott, csak a többletinformációkat teszem a cikkem részévé.

A fiatalok elleni büntetőeljárás körében három jelentősebb témát emel ki a jelentés:

1. gyermekkorú (14 év alatti) által megvalósított bűncselekmény:

A gyermekkorú személy által megvalósított tényállásszerű magatartás nem bűncselekmény – az alany hiánya miatt – így ilyen esetekben a rendőrség a nyomozást megtagadja. Ez a tény azonban nem zárja ki a gyermekkel szembeni gyermekvédelmi intézkedések megtételét: ha a gyermek a családban megtartható, úgy a gyámhivatal védelembe veszi, melynek célja, hogy segítsék a gyermek megfelelő magatartásának kialakítását. Ha a családban a gyermek nagyfokú veszélyeztetettségnek van kitéve, onnan kiemelik és átmeneti nevelésbe veszik.

2. pártfogó felügyelet:

Fiatalkorú elkövetővel szemben próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, vagy vádemelés elhalasztása esetén kötelező elrendelni a pártfogó felügyeletet, melynek célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, és az esetlegesen előírt magatartási szabályok betartásának ellenőrzése.

3. a vádemelés elhalasztása:

Ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt - a fiatalok helyes irányú fejlődése érdekében – az ügyész a vádemelést 1-2 évig terjedő időtartamra elhalasztja. A próbaidő eredményes elteltése esetén a büntetőeljárás befejeződik.

A gyermekekkel szemben alkalmazott szabadságelvonó szankciók sem változtak az előző jelentés óta: halálbüntetés, életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására nincs lehetőség, a

szabadságvesztés büntetést 2 fokozatban: a fiatalkorúak fogházában vagy börtönében kell végrehajtani, mely büntetés csak végső eszközként szabható ki.

Előzetes fogvatartásra az egyéb feltételek fennállása esetén is csak akkor kerülhet sor, ha azt a bűncselekmény kiemelt tárgyi súlya indokolja. Ezt a rendelkezést a bírói gyakorlat megfelelően alkalmazza.

A fogvatartás ideje alatt a fiatalkorú elítéltek képzésére megfelelő hangsúlyt fektetnek: felzárkóztató programok, szakképzések és különböző szakkörök biztosítják, hogy megvalósuljon a fogvatartott testi-lelki rehabilitációja és könnyebbé váljon a társadalomba történő visszailleszkedése.

2.1.8.3. Gyermek kizsákmányolása

2.1.8.3.1. Gazdasági kizsákmányolás, gyermekmunka

Az előző jelentéshez képest a munkavégzés alsó korhatára nem változott. A Munka Törvénykönyve külön fejezetben foglalkozik a fiatalkorú munkavállalóra vonatkozó szabályokkal. Ezek közül a legfontosabbak, hogy a munkaideje naponta legfeljebb 8, hetente legfeljebb 40 óra lehet, napi pihenőideje legalább 12 óra, éjszakai munkára, rendkívüli munkavégzésre, készenlétre nem vehető igénybe és évi 5 nap pótszabadság illeti meg.

Magyarország a gyermekek gazdasági kizsákmányolásával kapcsolatos nemzetközi egyezményeket aláírta, azok a belső jog részét képezik.

2.1.8.3.2. Kábítószerrel való visszaélés

Már az első országjelentés rögzítette, hogy a Btk. büntetni rendeli a kábítószerrel visszaélést, melynek minősített esete, ha gyermek felhasználásával, vagy gyermeknek eladva követik el. További tényállás a kóros szenvedélykeltés, melyet az a felnőtt korú személy követ el, aki 18 év alatti személynek kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, vagy szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt.

2000-ben elkészült a Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására, mely a kereslet- és kínálatcsökkentés egyensúlyára építve próbálja kezelni a problémát.

Ennek keretében a leginkább veszélyeztetett, 12-18 éves korosztály körében az egészséges életmódra nevelés és prevenció az oktatásban is megjelenik: kémia- és biológia órán, valamint osztályfőnöki órán tárgyalják a kábítószer fogyasztás hatásait.

2.1.8.3.3. Szexuális kizsákmányolás, nemi erőszak

A már az első országjelentésben megemlített, a Btk.-ban büntetni rendelt magatartásokon túl a beszámolás időszakban pónalizálták a tiltott pornográf felvétel készítését, illetve az azzal történő visszaélést.

2.1.8.3.4. Gyermek eladása, gyermekkereskedelem, gyermekrablás

Bár a Btk. „Gyermekrablás” elnevezésű tényállást nem tartalmaz, az emberrablás tényállása gyermekkorú sértettek esetére is alkalmazandó.

Ezen túl meg kell említeni az emberkereskedelem tényállását is, mely tényállások teljes egészében megfelelnek a vonatkozó nemzetközi egyezményekből eredő kötelezettségeknek.

2.1.8.4. Kisebbséghez, vagy bennszülött lakossághoz tartozó gyermekek

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek alapvető jogait az Alkotmány deklarálja, annak részleteit a Nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény tartalmazza.

A törvény 13 kisebbséget ismer el, akiknek a jogai védelmét a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa látja el.

A Magyar Köztársaságban a nemzeti és etnikai kisebbségeket államalkotó tényezőként ismerik el, akik egyéni és közösségi jogokkal rendelkeznek. A kisebbséghez tartozó gyermek jogai külön nem kerültek deklarálásra, őket is a kisebbséghez tartozókra vonatkozó jogok illetik meg. A teljesség igénye nélkül e körben kell megemlíteni az anyanyelvű, illetve anyanyelvi oktatás biztosítását – melynek többletköltségét az állam, vagy a helyi önkormányzat viseli – a kultúrájukat bemutató műsorok készítését, sugárzását, a kulturális hagyományaik megőrzését és folytatását.

2.2. *A Gyermekjogi Bizottság véleménye, javaslatai*⁶⁴

A Bizottság 2006. január 27-én fogadta el a jelentés alapján készült záró észrevételeket.

Ebben üdvözölte az előző időszak óta tett jogalkotási lépéseket (gyermekvédelmi törvény elfogadása és módosítása, antidiszkriminációs törvény elfogadása), a roma gyermekek

⁶⁴ A Gyermek Jogai Bizottságának záró észrevételei: Magyarország CRC/C/HUN/CO/2 2006 január 27. http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/22_3_idoszakos_orszjel_bizottsagi_ertekelese_hun.pdf letöltve: 2020. április 26.

helyzetének előmozdítása érdekében tett erőfeszítéseket, az ombudsmanok által végzett független vizsgálatokat, valamint az azóta aláírt nemzetközi egyezményeket.

Aggodalmát fejezte azonban ki a Bizottság, mert az előző záró észrevételében foglalt nem minden ajánlását teljesítette Magyarország, a gyermekvédelmi törvényben létrehozott, decentralizált gyermekvédelmi és gyermekjóléti szolgáltatások nyújtásához a kormány nem biztosította a szükséges forrást a megyéknek, és továbbra sem készült el a gyermekekre vonatkozó átfogó nemzeti cselekvési terv.

A fentiekre tekintettel a Bizottság az alábbi javaslatokat tette:

1. dolgozzon ki a gyermekekre vonatkozó nemzeti cselekvési tervet megfelelő költségvetéssel, határidőkkel és ellenőrző rendszerrel, majd azt hajtsa is végre
2. hozza meg a szükséges intézkedéseket a gyámügyi irodák, gyermekjogi képviselők, szakértői bizottságok tevékenységének hatékony koordinálására
3. erősítse meg további költségvetési forrásokkal az ombudsmani rendszert, a jelentéseikben foglaltakat vegye figyelembe és hozzon azoknak megfelelő intézkedéseket, valamint alakítson ki egy gyermekek számára is hozzáférhető panasz- és ellenőrzési mechanizmust
4. az állam biztosítson elegendő költségvetési forrást a gyermeki jogok érvényesüléséhez, és erről a következő jelentésében pontos adatok közzétételével számoljon be
5. szükségesnek tartja a statisztikai adatok elkülönített gyűjtését a kiszolgáltatott csoportok vonatkozásában (mivel csak így nyerhetünk pontos képet e csoportok helyzetéről), melyre tekintettel felmerül az adatvédelmi törvény módosításának lehetősége
6. bár az Egyezmény lefordítása megtörtént a kisebbségi nyelvekre, annak szisztematikus terjesztése, minél szélesebb körben történő megismertetése nem történt meg, így fontos, hogy az oktatás részévé téve minél több gyermek és szülei megismerjék azt.

Az Egyezmény egyes pontjai tekintetében a Bizottság az alábbi észrevételeket tette:

2.2.1. Általános alapelvek

Bár a diszkrimináció tilalma érvényesülése érdekében történtek előrelépések, továbbra is aggasztó a roma kisebbség helyzete. Erre tekintettel szükségesnek tartja a Bizottság a hátrányos megkülönböztetésük felszámolását célzó kampányok, illetve a roma közösségekkel megkezdett együttműködés folytatását. Ajánlotta továbbá a szegregációt biztosító intézményrendszer

felszámolását, valamint annak a rendszernek a megszüntetését, hogy a roma gyerekeket - magántanulónak nyilvánítva - az állami képzésből kivonja.

A Bizottság álláspontja szerint - bár több törvény is rögzíti a gyermek mindenképp feletti álló érdekét - azt (különösen a legvédtelenebb csoportok tekintetében) nem minden esetben alkalmazzák. Az elv érvényesülése érdekében a Bizottság további lépéseket kér Magyarországtól.

A Bizottság további intézkedések meghozatalát kéri a gyermek véleményének tiszteletben tartásával kapcsolatban is, mivel álláspontja szerint azt nem mindig, minden hatósági eljárásban veszik figyelembe megfelelően.

2.2.2. Polgári és politikai jogok

A Bizottság aggodalmát fejezte ki a gyermekek jogtalan őrizetbe vételével, valamint a rendőri brutalitással kapcsolatban, melyre tekintettel az ilyen ügyek gyors kivizsgálását, illetve az áldozatok rehabilitációját javasolja.

A gyermekekhez az interneten keresztül eljutó erőszak, pornográfia és rasszizmus vonatkozásában olyan szigorúbb intézkedések meghozatalát kéri a Bizottság, mely az ilyen tartalmak gyermekekhez történő eljutását megakadályozza.

2.2.3. Családi környezet, helyettesítő védelem

A Bizottság aggódik a nagy számban helyettesítő védelembe vett gyermekek miatt, akik között nagyon sok az anyagi okokból a családból kiemelt gyermek. Aggasztó, hogy a helyettesítő védelembe vett gyermekek nagy része állami intézetekbe kerül, valamint, hogy nem tesznek meg mindent a gyermek családba történő visszagondozása érdekében sem.

E körben a Bizottság fontosnak tartja a családok támogatását, illetve a nevelőszülői elhelyezés elsődlegességét. Az intézményi elhelyezés során biztosítani kell a gyermek szüleivel történő kapcsolattartását a későbbi családintegráció reményében. Szükséges az állami intézetek színvonalának fejlesztése is.

Az örökbefogadás terén a Bizottság üdvözli a Hágai Egyezményhez történő csatlakozást. Aggodalmát fejezte ki azonban azért, mert nagyon sok örökbe adható gyermek van állami

gondozásban, így felhívta Magyarországot az örökbe adható gyermekek számbavételére, illetve az örökbeadási eljárás megindítására, figyelemmel az érintett gyermek kulturális hátterére is.

A bizottság aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a gyermekek nagy számban válnak a családon belüli- illetve szexuális erőszak áldozatává, illetve, hogy a megelőzésnek és a visszailleszkedésnek az eszközei nem állnak rendelkezésre.

E tekintetben javasolta a Bizottság, hogy az állam jogszabályokkal, kampányokkal próbálja megelőzni az erőszakot, javítsa a gyermekbántalmazási esetek bejelentési arányát, biztosítson rehabilitációs lehetőséget az áldozattá vált gyermekeknek és fordítson különös figyelmet a sürgősségi szolgáltatásokra.

2.2.4. Egészség és jólét

A Bizottság aggodalmát fejezte ki a fogyatékos gyermekeket érintő társadalmi integráció és a megfelelő támogatás hiánya miatt.

Ezért további erőfeszítéseket vár el az oktatási jogok megfelelő biztosítása, a fogyatékossgal élő gyermek és családja marginalizálódásának megakadályozása, és a helyi szinten biztosított szakmai-pénzügyi források rendelkezésre állása érdekében.

A Bizottság aggodalmát fejezte ki az egészségügyi ellátásokhoz való egyenlőtlen hozzájutás – különösen a vidékiek és romák számára – miatt. Erre tekintettel kérte – különösen a vidéki – egészségügyi ellátásokra biztosított pénzügyi források felülvizsgálatát, illetve az itt megnyilvánuló diszkrimináció eltörlését.

Ismételten problémaként fogalmazta meg a Bizottság a fiatalkori terhesség, a kábítószer-fogyasztás, és a gyermeköngyilkosságok magas számát, melyre tekintettel javasolta a fiatalok egészségügyi állapotának javítása iránti lépések megtételét.

A Bizottság felvetette a szegénységben élő családok magas számának - ezen belül pedig a roma, egyszülős, háromgyermekes, vagy súlyos fogyatékos gyermeket nevelő családok túlreprezentáltsága - problémáját.

Erre tekintettel kérte a Bizottság a családtámogatási rendszer felülvizsgálatát, valamint további erőfeszítések megtételét a szegény családok életszínvonalának emelése érdekében.

2.2.5. Oktatás, kikapcsolódás és kulturális tevékenység

A Bizottság – bár üdvözölte a tankötelezettség 18 évre emelését – aggódott amiatt, hogy sok roma gyermek még így is kimarad az iskolából, gyakran önkényesen és indokolatlanul kerülnek speciális iskolába, valamint amiatt, hogy régióként igen eltérő az oktatás színvonala.

Erre tekintettel a Bizottság további lépéseket várt a szegregált oktatás megszüntetése érdekében. Kérte továbbá az ombudsmanok szegregált oktatással kapcsolatos állásfoglalásainak a figyelembevételét. Szükségnek tartotta továbbá az emberi jogok oktatását iskolai tananyagként. E körben kiemelendő, hogy igen sajnálatosnak tartja a testi fenyítés fegyelmezési eszközként történő alkalmazását a törvényi tiltások ellenére, így e vonatkozásban kérte további – akár büntető jellegű – intézkedések meghozatalát.

2.2.6. Különleges védőintézkedések

A menekült és menedékes gyermekek vonatkozásában a Bizottság javasolta a családegyesítés lehetőségének javítását.

A Bizottság javasolta továbbá az ENSZ Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezményét kiegészítő, az Emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzésére, elnyomására és büntetésére vonatkozó jegyzőkönyvének a ratifikálását, valamint, hogy az állam fokozza erőfeszítéseit a gyermekek szexuális és más célú kizsákmányolására irányuló kereskedelem leleplezésére, megelőzésére és leküzdésére.

A fiatalok igazságszolgáltatása terén javasolta a Bizottság a belső jog teljes összhangjának megteremtését az Egyezménnyel, a Pekingi Szabályokkal és a Rijádi Irányutatókkal.

E körben különösen ajánlotta, hogy 18 év alatti gyermeket csak rendkívüli helyzetben fosszanak meg a szabadságától, ebben az esetben a felnőttektől elkülönítetten helyezték el, a szabadságvesztés helyett velük szemben alternatív szankciókat alkalmazzanak, biztosítsák számukra a jogi segítséghez, valamint a független és hatékony panaszmechanizmushoz való hozzáférési lehetőséget, szigorúan érvényesítsék a diszkrimináció tilalmát, és biztosítsák az igazságszolgáltatásban dolgozók antidiszkriminációs képzését.

2.2.7. További javaslatok

A Bizottság megjegyezte, hogy bár a Magyar Köztársaság aláírta az Egyezményhez kapcsolódó 1. és 2. Fakultatív Jegyzőkönyvet, azokat nem ratifikálta.

Végül a Bizottság javasolta a leírt ajánlások teljeskörű kivizsgálását, és annak megfelelően további intézkedések meghozatalát, valamint a második időszakos jelentés, és a Bizottsági záró észrevételek széles körben történő terjesztését.

3. A harmadik országjelentés a 3-4-5. időszakról, és az arra adott bizottsági záró észrevétel

3.1. Országjelentés⁶⁵

3.1.1. Bevezetés

A harmadik országjelentést, mely a 3., 4. és 5. jelentéstételi – 2004. február 1. napjától 2012. február 1. napjáig terjedő – időszakot fogja át, Magyarország 2012. június 28-án nyújtotta be az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának.

Figyelemmel arra, hogy a 2006-2012 időszak vonatkozásában már készült egy alternatív civil jelentés⁶⁶ is - mely több civil szervezet és szakember összefogása révén valósulhatott meg – az országjelentés egyes témaköreinek ismertetésekor a civil jelentésben megfogalmazott esetleges kritikát is rögzíteném (dőlten szedve) a teljesebb kép elérése érdekében.

Bevezetőjében az országjelentés áttekinti az előző jelentés benyújtása óta bekövetkezett jogalkotási előrelépéseket, valamint a Bizottság által az előző záróészrevételekben megfogalmazott ajánlásokat, és számot ad azok teljesüléséről.

A jogalkotás körében kiemeli, hogy a honvédelemről, a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 5. § (4) bekezdése szerint a katonai szolgálat alsó életkori határa a betöltött 18. életév.

Kiemeli továbbá a 2012. január 1. napjával hatályba lépett Alaptörvényt – mely az eddigi Alkotmányt váltotta fel – amely a gyermeki jogokat az Egyezményvel összhangban szabályozza.

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény rögzíti a családok védelmére vonatkozó célokat és alapelveket, amelyek kijelölik az állami feladatokat is. A törvény meghatározza a

⁶⁵ Magyarország 3-4-5. időszakos jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről
http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/Gyermekek_jogai_JESENT%C3%89S_2012.pdf
letöltés: 2020. április 26.

⁶⁶ Civil (alternatív) jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény magyarországi végrehajtásáról 2006-2012
http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/civiljelentés/civil_magyar.pdf letöltve: 2020. április 26.

gyermeki és szülői jogokat, valamint kötelezettségeket, melyek szintén összhangban vannak az Egyezmény ide vonatkozó szabályaival.

A jelentés elkészítésekor folyamatban volt az új Polgári Törvénykönyv és az új Büntető Törvénykönyv megalkotása is, melyek szintén rendszerszintű változásokat eredményezhetnek: a Polgári Törvénykönyvbe – külön könyvként bekerül a családjogi szabályozás, míg a Büntető Törvénykönyv olyan új tényállásokat is szabályoz, mely szükséges a nemzetközi normáknak történő megfelelés érdekében.

Végül meg kell említeni, hogy 2012. a Gyermekbarát igazságszolgáltatás éve, melynek célja a gyermeki jogok érdekében történő jogszabálmódosítások elérése.

A Civil jelentés ezen eredményeken túl azonban megjegyzi, hogy a közoktatási törvény 2009. évi CVI. törvénnyel történő módosítása bevezette az iskolaőrök kategóriáját, akik az iskolában történő fegyelem fenntartása érdekében akár testi erőt is alkalmazhatnak; valamint a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény rendelkezéseiből kiemeli a tankötelezettség korhatárának 16 évre történő leszállítását.

A Bizottság a 2006-ban elfogadott zárószövevényeiben kifogásolta a gyermekekkel kapcsolatos nemzeti cselekvési terv hiányát, és ajánlást tett ennek kidolgozására megfelelő költségvetéssel, határidőkkel és felelősökkel.

Ezen ajánlás teljesítése érdekében fogadta el az Országgyűlés 2007. május 31-én a „**Legyen jobb a gyermekeknek**” **nemzeti stratégiát** a 2007-2032 közötti időszakra. A dokumentum célja a kirekesztés és a mélyszegénység felszámolása, ennek érdekében 6 fejlesztendő területet jelölt meg:

1. munkaerő-piaci helyzet javítása
2. gyermekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások fejlesztése
3. lakhatás feltételeinek, minőségének javítása
4. a szegregáció megszüntetése, a képességek kibontakozásának segítése
5. a gyermekes családokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése
6. egészségesebb gyermekkor biztosítása.

E nemzeti stratégia alapján a kormány háromévente cselekvési tervben határozza meg a megteendő intézkedéseket a szükséges feladatok, felelősök, határidők, illetve az elvégzéséhez szükséges költségvetési keretek meghatározásával.

Az első cselekvési terv időszakában (2007-2010.) megvalósult a 0-6 éves korosztályt célzó Biztos Kezdet Program, sor került a rászorultsági alapon járó pénzübeni és természetbeni juttatások fejlesztésére a kirekesztés és a gyermekszegénység felszámolása érdekében.

A nemzeti stratégia értékelésére Értékelő Bizottságot is létrehozott a kormány, melynek 12-12 kormányzati és civil tagja van, és amely évente átfogó jelentéseket készít.

2009-ben fogadta el az Országgyűlés a **Nemzeti Ifjúsági Stratégiát**, mely 15 éves időtávon vázolja fel az ifjúságpolitika hosszútávú társadalmi céljait, és határoz meg részcélokat annak elérése érdekében. A stratégia megvalósítása érdekében meghatározott első cselekvési terv (2010/11) a gyermekjogok gyermekekkel történő minél szélesebb körű megismertetését, valamint a gyermekekkel foglalkozó szakemberek körében a szemléletváltást elhozó képzések szervezését tűzte ki célul.

2011-ben készült el a **Nemzeti Felzárkózási Stratégia**, mely a gyermekszegénység megszüntetését, a romaügy megoldását és a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatását célozza.

A nemzeti akciótervvel kapcsolatban a Civil jelentés leszögezi, hogy bár 2007/2010 időszakra valóban volt kidolgozott cselekvési terv, annak végrehajtása többféle akadályba ütközött: nem voltak megfelelő források, az ágazati koordináció nem működött.

A 2010-ben létrejött új kormány a korábbi kormányhatározatot hatályon kívül is helyezte, azzal, hogy a program további elmei a Nemzeti Felzárkózási Stratégiában szerepelnek.

A program végrehajtását monitorozó testület elnöke a felzárkózásért felelős államtitkár volt, így kritikát igen nehéz volt megfogalmazni a testületben.

A 2012. év elején közzétett monitoring jelentés a gyermekszegénységet, romaügyet és a hátrányos helyzetű térségeket érintő stratégiákat tekinti át egy átfogó, 2011/2020 fejlesztési program kidolgozása érdekében, de a nagyobb terjedelmű (100 oldalas) jelentésben a gyermeki jogokról, illetve az Egyezményről nem esik szó.

A helyi önkormányzatokról szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény a Bizottsági zárószerevételekben megfogalmazott ajánlásnak megfelelően kiegyensúlyozottabb és egységesebb finanszírozást biztosít az önkormányzati feladatként ellátandó gyermekvédelemnek.

A Civil jelentés szerint a gyermekek ellátást biztosító önkormányzati költségvetési normatíva 2007-2012 között erőteljesen csökkent: 2010 óta a szociális és gyermekvédelmi bentlakásos intézményi támogatások közel harmadával csökkentek.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 2012. január 1. napjával történő hatályba lépésével az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Irodája, a Nemzeti- és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának Irodája, valamint a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának Irodája jogutódaként működik. Az alapvető jogok biztosa 2008. óta működteti Gyermekjogi projektjét, mely egyfajta gyermekjogi ombudsmani feladatokat lát el.

A Civil jelentés szerint azonban ezen feladat ellátásához költségvetési forrást a jogszabály nem rendel.

A Bizottság záróészrevételeiben megfogalmazott ajánlásnak megfelelően az Alapvető Jogok Biztosának ajánlásait a gyermek- és ifjúságvédelemért felelős miniszter átfogóan kivizsgálja és szükséges esetben jogszabályváltozást kezdeményez.

Ilyen jogszabálmódosítás valósult meg a biztos jelzése alapján a gyermekvédelmi jelzőrendszer megerősítése érdekében, illetve került sor a gyermekjogi képviselők kinevezésére, akik az állami gondozásban élő gyermekek jogérvényesítését segítik.

További Bizottsági ajánlásra figyelemmel rögzíti a jelentés, hogy a Gyermekjogi Egyezmény (lefordítva a kisebbségi nyelvekre is), valamint az arra előterjesztett időszakos jelentések és értékeléseik magyar és angol nyelven elérhetők az Emberi Erőforrások Minisztériumának honlapján.

A gyermeki jogok minél szélesebb körben történő megismertetése érdekében 2009-ben elkészült a „Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához”, valamint a „Nekem vannak jogaim, neked vannak jogaid, neki vannak jogai...” című kiadvány. Ezen kívül gyermekjogi szervezetek saját forrásból is adtak ki a témában könyveket.

Ugyanezen célt szolgálja a Gyermeki Jogok Világnapja alkalmából minden évben megrendezésre kerülő szakmai konferenciák, valamint a hátrányos helyzetű gyermekeknek szervezett „Gyermekbulik”.

A gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára készült a Kézikönyv a fiatalok emberijogi neveléséhez című kiadvány (ún. Kompas), valamint a Kiskompasz. A kiadványok célja annak bemutatása, hogyan lehet a fiatalok számára világossá tenni a gyermeki jogokat.

A Civil jelentés ugyanakkor – az Eurobarometer 2008. és 2009. évi felmérése alapján azonban hangsúlyozza, hogy az Európai Unió országai közül Magyarországon voltak a legkevésbé tisztában a gyermekek azzal, hogy őket különleges jogok illetik meg. Rámutat továbbá, hogy az

iskolai tantervek általában nem tartalmazzák a gyermeki jogokat, így a gyermekeknek az oktatáson keresztül nem nyílik módja azok megismerésére.

A Bizottsági ajánlásnak megfelelően a jelentés utal a nem kormányzati szervezetekkel történő együttműködésre, mely körben kiemeli, hogy a gyermekek családjukból történő kiemelésével kapcsolatos hazai szabályozásnak a nemzetközi sztenderdekkel való összevetésében a kormányzati képviselők mellett a szakmai szervezetek képviselői is részt vettek.

2010-ben a Magyar ENSZ Modell Diákegyesület a gyermeki jogok érvényesülésével foglalkozó civil szervezetekkel összefogva, nyílt pályázat keretében választott ki 4 fiatal és 2 gyermek küldöttet, akik korosztályuk szószólói lettek az ENSZ és egyéb nemzetközi fórumok előtt.

3.1.2. A Gyermek fogalma, az általános alapelvek

A gyermek fogalmához a jelentés (illetve a Civil jelentés) az eddig benyújtott két korábbi országjelentéshez képest többlettartalmat nem adott.

A diszkrimináció tilalmával kapcsolatban a jelentés hangsúlyozza a vizsgálati időszakban megvalósult jogalkotási eredményeket, így az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényt, illetve az ez alapján felállt Egyenlő Bánásmód Hatóság tevékenységét,

valamint a gyermekvédelmi törvényt diszkriminációt tiltó rendelkezéseit.

Ezzel kapcsolatos speciális intézkedésként említi a hátrányos helyzetű gyermekek korai óvodába járásának ösztönzését szolgáló óvodáztatási támogatást, valamint a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény bevezetését. Eredményként említi a jelentés a kormánynak az Országos Roma Önkormányzattal kötött keretmegállapodását egy átfogó oktatási reform megvalósítására és roma fiatalok számára szakma – és érettségi megszerzése lehetőségének biztosítására, valamint 5000 roma fiatal felsőoktatásra való felkészítésére.

Megszüntették a korábbi, tanulási nehézségekkel küzdők számára fenntartott „korrekciós” osztályokat az integráció érdekében, valamint a szegregáció felszámolás érdekében szabályozták az általános iskolai felvételi körzeteket, azért, hogy a hátrányos helyzetű gyermekeket ne tudják az iskolák a felvételi eljárás során visszautasítani.

A Civil jelentés azonban azt hangsúlyozza, hogy a kormányzatok nem tettek eleget a megkülönböztetés tilalmának a fogyatékos, a roma, illetve a migráns, menekült vagy kísérő

nélküli gyermekek vonatkozásában, a diszkrimináció megszüntetése érdekében kampányokat nem indítottak, tájékoztató anyagokat nem készítettek.

Az országjelentés szerint a gyermek mindenképp felett álló érdeke a jogszabályokban deklarálásra, a gyakorlatban figyelembevételre kerül, így e körben az államnak különös teendője nincs.

A civil jelentés azonban kritizálja, hogy a gyakorlat során nem minden esetben veszik figyelembe ezt a vezérlő elvet.

A gyermek élethez, fejlődéshez való joga az országjelentés szerint megfelelően védett és biztosított a magyar jogrendszerben, mellyel kapcsolatban megemlíti az örökbefogadást elősegítő civil szervezetek tevékenységét, valamint a gyermekmentő inkubátorok kihelyezését.

A Civil jelentés szerint azonban a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek élethez és fejlődéshez való joga kiemelten veszélyeztetett, mivel számukra nehezített az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás is: az ország hátrányos helyzetű régióiban hiányzik a legtöbb gyermekorvos, illetve védőnő.

Bár a Civil jelentés elismeri a gyermekmentő inkubátorok kihelyezésének pozitív célját, álláspontja szerint azok azonban súlyosan sértik a gyermekek jogait.

A gyermek véleményének tiszteletben tartása iránti elv hatályosulására az országjelentés a Családjogi törvényt, valamint a gyermekvédelmi törvényt emeli ki, mely jogszabályokban ez az elv hangsúlyosan érvényesül.

A Civil jelentés szerint azonban a 14 év alatti gyermekek meghallgatására csak igen ritkán kerül sor. Bár lehetőség van a speciális – a vizsgálati időszakban kialakított - gyermekmeghallgató szobák használatára, azok szakmai feltételeiről, protokolljáról nincs egységes szabályozás.

3.1.3. Polgári jogok és szabadságjogok

A születési anyakönyvezésről, az állampolgárság szabályairól, illetve a személyazonosság megtartásáról az országjelentés az előző jelentésekben foglaltakhoz képest újdonságot nem közöl, csupán az Alaptörvényre, illetve a gyermekvédelmi törvényre utal.

A véleménynyilvánítás szabadsága kapcsán utal a közoktatási törvény, illetve a gyermekvédelmi törvény vonatkozó szabályaira, melyek biztosítják a jogot, hogy a tanuló az

iskola, kollégium működéséről, valamint az öt tanító pedagógusok munkájáról, illetve a gyermek számára biztosított nevelésről, ellátásról véleményt nyilvánítson, és meghatározott fórumoknál panaszt tegyen.

Az országjelentés is hangsúlyozza, hogy különös figyelmet kell fordítani a fogyatékossgal élő gyermekek véleménynyilvánítási szabadságára azzal, hogy azt az általuk használt kommunikációs formában gyakorolhassák.

E körben a Civil jelentés a gyermekjogi képviselő intézményét emelte ki, akinek feladata a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermek jogvédelme. Ez a rendszer a kormányzattól függetlenül 2004-2010 között működött, de eredményeiről érdemi felmérések nem készültek. 2010-ben a szolgáltatást nyújtó közalapítványt megszüntették, a gyermekjogi képviselők fizetett óraszámait lecsökkentették, jogaikat megnyirbálták.

A gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság, az egyesülés és békés gyülekezés joga, valamint a magánélet védelme csak az Alaptörvényre utalás szintjén jelenik meg az országjelentésben.

A Civil jelentés azonban e körben aggályosnak tartja az új köznevelési törvényben megjelenő kötelező hit- és erkölcsoktatást, mivel nyilvánvalóvá válik, hogy ki milyen vallású, vagy esetleg nem vallásos.

Az egyesülési jog gyakorlása vonatkozásában pedig kiemeli, hogy a Ptk. 2011. évi módosítása értelmében a 14 év alatti gyermekek nem tölthetnek be vezető tisztséget a saját egyesülési joguk gyakorlásaként létrehozott egyesületben sem.

A gyermek megfelelő tájékoztatáshoz való joga körében az országjelentés utal az Országos Rendőr-főkapitányság, a Telenor Magyarország, valamint a Nemzeti Média- és Hírközlő Hatóság szándéknyilatkozatára, mely szerint közös erővel lépnek fel a gyermek- és fiatalok ábrázoló pornográf tartalmak internetes terjesztése ellen.

A Civil jelentés utal a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Médiatörvény) szabályaira, mely szerint a médiatartalom nem károsíthatja a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi és testi fejlődését, viszont biztosítani kell az életkoruknak megfelelő információkat. A jelentés szerint bár a médiaszolgáltatók a gyermek életkorának megfelelő klasszifikációt jól alkalmazták, azt a műsor közben nem tüntették fel.

A kínzás, más kegyetlen, embertelen, megalázó büntetés vagy bánásmód, valamint a testi fenyegetés tilalma körében az országjelentés szintén utal az egyes ágazati törvényekre, hiszen a

közzoktatási, illetve a gyermekvédelmi törvény is tiltja a fenti bánásmódot, beleértve a testi fenyítést is.

A Civil jelentés szerint azonban a teljes törvényi tiltás ellenére még mindig megjelenik az iskolákban a testi fenyítés, mint fegyelmezési eszköz. A 2012. szeptemberétől hatályos köznevelési törvény pedig az iskolaőrök rendszerének bevezetésével legitimizálja a testi erőszakot, hiszen az iskolaőrök bizonyos esetekben testi erőt is alkalmazhatnak.

A gyermekkorú áldozat testi- és szellemi rehabilitációja körében az országjelentés utal a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (Áldozatsegítő törvény) rendelkezéseire, mely a – felnőtt áldozattal egyazon módon – elősegíti a gyermek áldozatok érdekérvényesítését, és azonnali pénzügyi segílyt, illetve jogi segítséget nyújt.

A Civil jelentés szerint azonban ez a rendszer a gyermek áldozatoknak tényleges segítséget nem nyújt, az áldozatsegítés a felnőttek anyagi kárpótlását jelenti.

3.1.4. Család és helyettesítő gondozás

3.1.4.1. Család

A családi környezet, szülői iránymutatás és szülői felelősség témákban a jelentés nem tartalmaz új elemeket a korábbi jelentésekhez képest, azonban igen nagy részletességgel bontja ki a gyermekellátások rendszerét. Az eddig már leírtakhoz képest változást jelent, hogy a családi pótlék a tankötelezettség kezdetéig nevelési ellátásként, ezt követően iskoláztatási támogatásként jár. Ez utóbbi esetben a kifizetése a tankötelezettség teljesítéséhez kötődik, 50 óra igazolatlan mulasztást követően annak folyósítása felfüggesztésre kerül, a 16. életévüket betöltött mulasztó diákok esetében az utólagosan sem fizethető ki a családnak.

2011. január 1-jétől változtak a GYES-re vonatkozó szabályok is: a gyermek egyéves korától csak heti 30 órában vállalható munka (az eddigi teljes munkaidőben történő foglalkoztatás helyett). Ezen túl lehetőség van az örökbefogadói GYES igénybevételére 6 hónapos időtartamban az örökbefogadó szülő részéről, akkor is, ha annak egyéb feltételei nem állnának fenn.

A családi adókedvezmény szabályait is részletezi a jelentés, majd a napközbeni ellátások közül kiemeli a bölcsődei férőhelyek számát jelentős mértékben növelő programokat.

A gyermektartásdíj behajtása körében történt előrelépés, hogy az Alapvető Jogok Biztosának ajánlása szerint nem elegendő egy havi tartásdíj kötelezett általi megfizetése ahhoz, hogy a

gyermektartásdíj állam általi előlegezését megszüntessék: legalább két egymást követő hónapban a minimális összeg megfizetése esetén van lehetőség a felfüggesztésre.

A családegyesítés körében a jelentés kitér a vizsgálati időszakban elfogadott idegenrendészeti törvényekre, melyek szabályozása nem igazán tér el a korábbi jelentésben foglaltaktól.

A civil jelentés kiemeli, hogy a szülővé válás nem megfelelően támogatott Magyarországon, a szülők kellő szakmai segítséget nem kapnak. A napközbeni ellátások közül a bölcsődei szolgáltatás nem érhető el általánosan: az ország 3145 településéből 230 helyen van csak bölcsőde.

A jelentés kiemeli, hogy az idegenrendészeti törvények hatálybalépése óta eltelt 5 év alatt nem történt még családegyesítés: a menekültként vagy oltalmazottként elismert gyermekek családja tartózkodási engedélyt nem kapott.

A szülőktől történő elválasztás témakörében a jelentés kiemeli a gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének támogatását, mint célkitűzést.

Ezen témához kapcsolódóan megtörtént a várandós anyák és a gyermekek védelmével kapcsolatos Védőnői Szakfelügyeleti Iránymutatás kiadása, valamint készült egy módszertani útmutató a gyermekvédelmi célú kórházi szociális munka ellátásáról.

További eredmény, hogy – egy Alkotmánybírósági döntés hatására – az ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló határozattal szemben a jogszabály már biztosítja a fellebbezés lehetőségét.

A Civil jelentés e körben rögzíti, hogy a jogszabályi rendelkezések ellenére igen nagy számban történik a gyermekek anyagi okból történő családból való kiemelése.

2005-től működik a különélő szülők között a gyermekkel való kapcsolattartás rendezése érdekében alkalmazható gyermekvédelmi közvetítői eljárás, melyben a 12. évet betöltött gyermeket mindenképpen meghallgatják.

3.1.4.2. Családi környezettől megfosztott gyermek

A jelentés szerint a kormányzat célja az állami gondozásban lévő gyermekek nevelőszülőkhöz való kihelyezése, a gyermekotthonok kislétszámú, otthonos gyermekközösséggé történő átalakítása, illetve a megmaradó bentlakásos intézmények korszerűsítése. Megjegyzi a jelentés, hogy a Bizottsági ajánlásnak megfelelően lehetőség van a gyermekek nemzetiségi – etnikai –

vallási hovatartozásának rögzítésére, azonban a társadalmi előítéletek miatt ilyen adatokat a szülők kevésbé szolgáltatnak.

Az előző jelentésekkel azonos tartalommal utal a jelentés a gyermekelhelyezés felülvizsgálatának a határidejére.

A Civil jelentés a nevelőszülői alkalmasság szabályozásainak hiányosságaira hívja fel a figyelmet, valamint arra, hogy hiányoznak a speciális és különleges igényű gyermekek gondozására alkalmas nevelőszülők. Bár a kormányzati célkitűzés a nevelőszülői rendszer kiterjesztésére több éve adott, az ahhoz csatolt határidőket törölték, nincs hivatalosan meghirdetett program az intézményi rendszer kiváltására, a gyermekek kihelyezése nem megoldott, főleg a problémás, hátrányos helyzetű gyermekek maradnak gyermekotthoni körülmények között.

A jelentés szerint a gyermekelhelyezés felülvizsgálata igen formális: sokszor meghallgatás nélkül dönt róla a hatóság.

Az örökbefogadás körében az országjelentés utal a 2005. évi LXXX. törvénnyel ratifikált Hágai Egyezményre a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről, melynek következtében bevezetésre került a nemzetközi örökbefogadások utánkövetése is.

A jelentés utal rá, hogy bár a Bizottság a zárószövegekben sürgette az örökbefogadható státuszú gyermekek örökbeadását, arra sokszor – életkoruk, vagy fogyatékoságuk miatt – nincs reális esély.

A Civil jelentés az örökbefogadási eljárások elhúzódását emeli ki, valamint, hogy a roma és a fogyatékossgal élő gyermekek örökbefogadására igen kicsi az esély.

A bántalmazás, elhanyagolás és rehabilitáció témakörében az országjelentés a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltagestésről szóló 2009. évi LXXII. törvényt, valamint az Áldozatvédelmi törvényt emeli ki.

E körben a Civil jelentés kiemeli, hogy a hozzátartozók közötti erőszak miatti távoltagestésről szóló törvényhez nem rendeltek megfelelő képzést és szakembereket, míg az Áldozatvédelmi törvényről alkotott véleményüket már a korábbiakban ismerttettem.

3.1.5. Fogyatékoság, egészség és jólét

3.1.5.1. Fogyatékos gyermekek

A jelentés összefoglalja fogyatékos gyermekeket érintő ellátási lehetőségeket: a 3 év alatti gyermekek napközbeni ellátását a bölcsőde biztosítja; a közoktatási törvény szerint a sajátos nevelési igényű tanulók számára hosszabb időszak is meghatározható a tananyag elsajátítására; a súlyos-halmozott fogyatékosággal élő gyermekek tankötelezettségüket fejlesztő iskolai oktatás igénybevételével teljesíthetik; míg a gyermekvédelmi gondoskodásban élő, nem integrálható gyermekek különleges gyermekotthonokban nevelkednek.

Ezen túl a jelentés megjegyzi, hogy az egészségügy akadálymentesítése megtörtént, illetve a fogyatékos gyermekek sportolási lehetősége biztosított.

A Civil jelentés szerint azonban a fogyatékos gyermekek számára nem biztosított a megfelelő életszínvonal és a szociális védelem: a gyermekek napközbeni ellátása nem biztosított, így a szülők nem tudnak dolgozni, ezért körükben sokkal nagyobb a szegénység. Vidéken igen rossz a fejlesztő szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetősége: kevés a megfelelő központ, iskola, illetve szakember, a gyerekek integrált, befogadó oktatása nem megoldott.

3.1.5.2. Egészség

A gyermek életben maradása, fejlődése, egészségének és jólétének támogatása, valamint az egészségügyi ellátás témakörében a jelentés a korábbi jelentésekhez képest új elemeket nem tartalmaz: az ingyenes egészségügyi alap- és szakellátásra, az ingyenes szűrővizsgálatokra, valamint védőoltási rendszerre helyezi a hangsúlyt.

A Civil jelentés azonban kiemeli az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzájutás horizontális és vertikális egyenlőtlenségét, az ellátás régió specifikusságát, valamint a gyermek házi orvosok és védőnők hiányát, a szakorvosi ellátás elégtelenségét.

A serdülőkorúak reprodukzív egészségnevelésével kapcsolatban a jelentés csupán a Budapesten működő „kamaszambulanciát” jelöli meg, majd a következő pontban úgy nyilatkozik, hogy Magyarországon egészségre káros hagyományok és társadalmi szokások nincsenek. A tiltott szerekkel való visszaélés megakadályozása körében a jelentés prevenciók kampányokat említ a veszélyeztetett korosztályok körében.

A Civil jelentés szerint a tizenéves terhesek, illetve terhességmegszakítások száma igen magas, ami az esetleges és változó színvonalú reprodukív egészségügyi és önismereti oktatásnak tudható be. A gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátás, valamint a gyermekaddiktológiai ellátás nem megoldott.

3.1.5.3. Szociális biztonság

E körben az országjelentés a már korábban részletesebben bemutatott szociális ellátásokat, valamint a Biztos Kezdet Programot emeli ki, valamint a gyermekétkeztetés normatív kedvezményének megemelését, és a nyári gyermekétkeztetési program bevezetését.

A Civil jelentés azonban ezen túl kiemeli, hogy 2008-tól megszűnt a szociális ellátások indexálása, valamint 2009-től a családi pótlék „iskoláztatási támogatásként” megvonható a legalább 50 igazolatlan óra hiányzást felhalmozó gyermek után. Mivel ezen gyermekek 70%-a egyébként is gyermekvédelmi támogatásban részesül, családjukban a családi pótlék kiesése jelentős veszteséget jelent, ami a további leszakadásukat, a gyermekszegénység újratermelődését jelenti.

3.1.6. Oktatás, szabadidő, kultúra

Magyarországon ingyenes az óvodai nevelés, az alap- és középfokú oktatás, a kiegészítő pedagógiai szakszolgálat igénybevétele, a kollégiumi ellátás és az első szakképesítés megszerzése. Az önkormányzat feladata az óvodai nevelés megszervezése, valamint 2011. december 31-ig az alapfokú oktatás biztosítása. 2012. január 1-től ezt a feladatot átvette az állam, ami ezen túl az egyéb oktatási szolgáltatásokat is biztosítja.

A jelentés az oktatás céljaként a tanulók testi szellemi érzelmi és erkölcsi fejlesztését jelöli meg. A Nemzeti Alaptanterv a demokratizmus, humanizmus, az egyén tisztelete elveire építve az Európai Unió által megjelölt kulcskompetenciák elsajátítását határozza meg, melyben megjelenik az aktív állampolgárságra nevelés, az alapjogokat, emberi és gyermeki jogokat tiszteletben tartó szociális és állampolgári kompetenciák fejlesztése.

A jelentés eredményként említi a hároméves szakképzési rendszer kialakítását az iskolát képesítés nélkül elhagyók munkaerőpiaci esélyeinek javítására, valamint az iskolarendszerű felnőttoktatást és a „második esély” programokat, mellyel a korábban középiskolai végzettséget

nem szerzett, lemorzsolódott fiataloknak kínáltak lehetőséget a középfokú végzettség megszerzésére.

A jelentés külön nem tér ki a nemzetiségek kulturális jogaira, csupán utal a közoktatási törvény azon rendelkezésére, miszerint a szülőnek joga van a nemzeti-etnikai hovatartozásának megfelelően iskolát, óvodát választani a gyermekének.

A Civil jelentés szerint a vizsgálati időszakban hozott intézkedések (tankötelezettség életkorának leszállítása, a szakiskolai rendszer bevezetése kevés közismereti tárgy oktatásával) inkább csak mélyítette a társadalmi egyenlőtlenségeket, mivel a hátrányos helyzetű csoportok gyermekeit a szakképzés, szegregált oktatás felé tolja.

3.1.7. Különleges védelmi intézkedések

Kísérő nélküli kiskorú a 18. életévét be nem töltött külföldi, aki a felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lép be Magyarország területére.

Kétséges esetekben az életkort – a kiskorú hozzájárulásával – fizikai vizsgálatok alapján állapítják meg.

A kiskorú személy különleges bánásmódot igénylő, vele szemben az eljárást soron kívül, kirendelt ügygondnok jelenlétében kell lefolytatni.

A kísérő nélküli kiskorút nem lehet visszaküldeni származási országába, ha a család egyesítése a származási országban, vagy az őt befogadó másik országban nem biztosított, ilyenkor befogadott státuszt kap.

A menekültügyi hatóság feladata a kísérő felkutatása, melyhez alapvetően a Nemzetközi Vöröskereszt Keresőszolgálatát veszik igénybe.

A menekült, oltalmazott, vagy menedékes kiskorú tanköteles, elhelyezésére gyermekvédelmi intézményrendszerben kerül sor.

A jelentésben foglaltakkal szemben a Civil jelentés több olyan esetről számol be, mikor kísérő nélküli kiskorút visszaküldtek a család egyesítés lehetőségének vizsgálata nélkül.

Kifogásolja továbbá a Civil jelentés az életkor meghatározásánál a csupán fizikai jellemzők vizsgálatát, valamint azt a körülményt, hogy a vizsgálatnál még nincs ügygondnoka a vizsgált személynek, valamint azt, hogy a vizsgálat eredménye jogorvoslattal nem támadható.

A civil jelentés kifogásolja továbbá, hogy 2012-től újraindul Magyarországon a középiskolai katonai képzés, ami a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásának tilalma ellen hat.

A gazdasági kizsákmányolás körében a Munka Törvénykönyve, míg a szexuális kizsákmányolás tekintetében a Büntető Törvénykönyv szabályaira hivatkozik a jelentés, mely a gyermekeket megfelelően védi a kizsákmányolás ezen formáitól.

Ezzel szemben azonban a Civil jelentés kifogásolja, hogy a kormány nem foglal állást a gyermekprostitúcióval kapcsolatban, mivel amíg a büntetőjogban a gyermeket áldozatnak, addig a szabálysértési jogban elkövetőnek tekinti, akivel szemben akár elzárás is kiszabható.

A kábítószerrel visszaélés szabályozásából a jelentés a büntetőjogi eszközöket emeli ki, figyelemmel arra, hogy a kábítószeres bűncselekmények súlyosabban minősülnek, ha gyermeket felhasználva követik el, illetve, ha gyermeknek kínálják a kábítószert.

A Civil jelentés azonban a prevenciót és a Nemzeti Drogstratégia végrehajtását segítő akciótervet hiányolja, hangsúlyozva, hogy a jelenlegi szabályozás a megelőzés helyett az elrettentést tartja a legfontosabb eszköznek.

A gyermekkereskedelem és gyermekrablás tárgykörében a jelentés a büntetőjogi szabályok ismertetésén túl megemlíti a 2011. első félévében – az EU magyar elnöksége alatt kidolgozott - Budapest Ütemtervet, mely egy hatékony és magas színvonalú áldozatsegítő rendszer kiépítésének irányát határozza meg.

3.1.7.1. A gyermek kapcsolatba kerülése az igazságszolgáltatással

A jelentés tartalmazza a fiatalkorúakat érintő, a vizsgálati időszakban hatályos legfontosabb büntető anyagi- és eljárásjogi szabályokat, kiemelve, hogy lehetőség van a tevékeny megbánás alkalmazására, mely a büntethetőséget megszünteti.

Utal továbbá azon illetékességi ok változásra, mely szerint 2012. január 1. napjától az eddigi székhelyi járásbíróságok helyett az általános illetékességű járásbíróság jár el a fiatalkorúak ügyeiben.

Kiemeli a jelentés a szabadságvesztés büntetés ultima ratio jellegét, valamint, hogy fiatalkorúval szemben nincs helye életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának.

A fiatalkorút a szabadságvesztés büntetés, illetve előzetes fogvatartása idején a felnőttkorúaktól elkülönítetten kell kezelni.

A szabadságvesztés büntetésnél kedvezőbb hatásúnak ítéli meg a jelentés a javítóintézeti nevelés alkalmazását, ahol a fiatalok társadalmi beilleszkedését elősegítő nevelés és oktatás folyik.

A fogvatartás szabályainak betartását a javítóintézetben, illetve a rendőrségi fogdán és a büntetés-végrehajtási intézetben a fiatalok ügyeiben eljáró ügyész rendszeresen ellenőrzi.

A Civil jelentés kifogásolta a szabálysértési törvény 2010-es módosítását, mely szerint fiatalokkal szemben – több szabálysértés elkövetése miatt – kiszabható elzárás, mely szabadságvonó szankcióként a büntetőjogban csak végső eszközként alkalmazható.

3.2. A Gyermek Jogainak Bizottsága záró észrevételei⁶⁷

A fent részletezett országjelentést és Civil jelentést vizsgálva a Bizottság 2014. szeptember 19-én fogadta el a Magyarország harmadik időszakos jelentésével kapcsolatos záró észrevételeit.

Jelentésében a Bizottság üdvözölte a vizsgált időszakban végrehajtott jogalkotási erőfeszítéseket (Gyvt. módosítása, új Ptk.⁶⁸ szabályozása a gyermek véleményének lehető figyelembevételéről, az új Btk.⁶⁹ gyermekeket, ifjúságot védő szabályai, az Alaptörvény gyermekvédelem alapjait megteremtő szabályozása, a családok védelméről szóló törvény elfogadása), a gyermekeket érintő nemzetközi dokumentumok ratifikálását, valamint

1. a 2013–2020 évekre vonatkozó Nemzeti Drogellenes Stratégia,
2. a 2011. évi Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, valamint a 2012–2014 évekre vonatkozó cselekvési terv,
3. a 2009. évi Nemzeti Ifjúsági Stratégia és a 2012–2013 évekre vonatkozó cselekvési terv, és
4. a 2007–2032 évekre vonatkozó „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia kidolgozását.

A Bizottság aggodalmát fejezi ki az alábbi problémák miatt:

⁶⁷ A Bizottság hatvanhetedik ülésén (2014. szeptember 1–19.) elfogadott, Magyarországról szóló harmadik, negyedik és ötödik összevont időszakos jelentésre vonatkozó záró észrevételek CRC/C/HUN/CO/3-5 http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/ENSZ_zaroeszrevetelek_2014.pdf letöltés: 2020. április 26.

⁶⁸ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁶⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

3.2.1. Általános végrehajtási intézkedések:

A Bizottság sürgette a korábbi záró észrevételeiben megfogalmazott és azóta nem teljesített ajánlások teljesítését, különösen kiemelve a gyermekek gazdasági, szociális és kulturális jogainak érvényesítése érdekében a költségvetési források megfelelő biztosítását, valamint az etnikai származás szerinti bontású statisztikai adatgyűjtést, melyből információ lenne nyerhető az etnikumok magyarországi helyzetéről.

Szükségesnek tartotta továbbá a Bizottság a gyermekek Egyezmény szerinti összes joga tekintetében átfogó szakpolitika kialakítását, azokhoz megfelelő végrehajtási, cselekvési tervek kidolgozását, melyekhez elegendő szakmai, emberi és pénzügyi forrást kell biztosítani.

Sürgette a Bizottság a gyermekek jogait érintő különböző területek közötti megfelelő koordináció kialakítását, valamint a gyermeki jogok végrehajtásának ellenőrzéséért felelős alapvető jogok biztosa függetlenségének biztosítását a mandátuma és finanszírozása tekintetében. E körben megfontolandónak ítélték egy külön gyermekjogi ombudsman kinevezésének a lehetőségét.

Fontosnak tartotta továbbá a Bizottság az egyezmény és Fakultatív Jegyzőkönyvei minél szélesebb körben történő megismertetését, valamint, hogy a kormány az összes, gyermekekért dolgozó civil szervezetet vonja be támogatási körébe és szüntessen meg minden olyan eljárást, mely hatással van e civil szervezetek Magyarországon történő működési szabadságára.

3.2.2. Általános alapelvek

A Bizottság aggodalmát fejezte ki a közvéleménynek a marginalizált és hátrányos helyzetű – például fogyatékossgal élő, a heteroszexuálistól eltérő családi formában élő, etnikai vagy vallási kisebbségekhez tartozó, eltérő nemi identitású, illetve migráns és kísérő nélküli – gyermekekkel szembeni meghatározóan diszkriminatív szemléletmódja miatt, melyre tekintettel javasolta a diszkriminációt tiltó törvények betartását, valamint tájékoztató kampányok indítását a hátrányos megkülönböztetés és az előítéletek oldására.

Megjegyezte továbbá a Bizottság, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás terén nem kellőképpen veszik figyelembe a gyermek mindenképp felett álló érdekét, mely alapelvet elsődleges mérlegelési alapelvként kért figyelembe venni (ennek érvényesüléséhez az azt

alkalmazók számára útmutató és szempontrendszer kialakítását kérte), valamint sürgette a jog beépítését valamennyi hatósági eljárásba.

A Bizottság felhívta a figyelmet arra is, hogy a gyermeket nem minden esetben illeti meg a véleményének meghallgatásához fűződő joga az őt érintő eljárásokban, így sürgette a szabályozás akkénti módosítását, hogy minden esetben megtörténjen a gyermek meghallgatása, melyet életkorának és érettségének megfelelően vesznek figyelembe.

Fontosnak tartotta a Bizottság a gyermekvédelmi gyámok működését javító intézkedések meghozatalát is, hogy a gyermeki jogokat hathatósabban tudják érvényesíteni.

3.2.3. Polgári jogok és szabadságjogok

E körben a Bizottság az egyesülési jog korlátozását emelte ki, tekintettel arra, hogy az egyesületek 2011-ben hatályba lépett új szabályozása szerint a 14. életévüket be nem töltött gyermekek nem tölthetnek be vezető tisztséget gyermekek által létrehozott egyesületekben, mely rendelkezés eltörlését, az egyesülési jog szabad, Egyezmény szerinti gyakorlásának a lehetőségét kérte.

Fontosnak tartotta a Médiatörvény gyermekeket védő rendelkezésén túl annak a rögzítését is, hogy a gyermekek hozzáférjenek a különböző forrásból származó nemzeti és nemzetközi információkhoz is.

3.2.4. Gyermekek elleni erőszak

A Bizottság aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az intézményekben előforduló szexuális és egyéb jellegű bántalmazást és a kapcsolati erőszakot az esetek kis számában jelentik, a gyermekvédelmi rendszer hiányosságai megakadályozzák, hogy a bántalmazott és elhanyagolt gyermekek számára hatékony és idejében történő segítséget és védelmet biztosítsanak, nincsenek az elhanyagolás, bántalmazás és kihasználás áldozatául esett gyermekek rehabilitálását és segítését célzó szolgáltatások, valamint, hogy a gyermekekkel szembeni testi fenyegetés továbbra is alkalmazott eszköz annak teljes törvényi tilalma ellenére.

Erre tekintettel javasolta, hogy erősítsék a gyermekek jogtudatosságát, valamint panaszmechanizmusok beépítésével ösztönözzék a gyermekeket és képviselőiket az erőszakos

cselekmények jelentésére, valamint biztosítsák a gyermekek hatékony rehabilitációjához szükséges szolgáltatásokat.

Felemelte szavát a Bizottság a „babamentő-inkubátor” programmal szemben, melynek megszüntetését javasolta, a csecsemőkről való lemondás okainak feltárása és ezen okok megszüntetése mellett.

A testi fenyítés minden formájának megszüntetése érdekében a Bizottság a – meglévő – teljes törvényi tiltás szigorú betartását, az azt segítő mechanizmusok kidolgozását, a megszegés esetén a szankcionálást ajánlja azzal, hogy emellett szükségesnek tartja a gyermeknevelés nem erőszakos, pozitív együttműködésen alapuló formáinak kampány és oktatás formájában történő megismertetését.

Erősen ajánlotta továbbá az iskolaörök testi erő alkalmazására való felhatalmazásának megszüntetését.

Az erőszak minden formájának felszámolása érdekében szükségesnek tartotta a Bizottság egy nemzeti koordinációs keret létrehozását, az erőszak nemi vonatkozásaira megfelelő válasz adását, figyelemfelkeltő és oktatási programok erősítését, illetve az ENSZ-főtitkár gyermekek elleni erőszakkal foglalkozó különleges képviselőjével való együttműködést.

3.2.5. Családi környezet, alternatív gondoskodás

A Bizottság aggodalmát fejezte ki

1. a gyermekeknek anyagi okból családból történő kiemelése,
2. az állami gondoskodást nyújtó intézményekben a roma gyerekek felülreprezentáltsága,
3. az ideiglenes elhelyezésben eltöltött hosszú idő,
4. a nevelőszülői státusz negatív megítélése,
5. a különleges ellátási igényű gyermekek nevelésére alkalmas nevelőszülők hiánya,
6. a nevelőszülői és intézményi gondoskodás ellenőrzés nélküli egyházra bízása,
7. az intézményben elhelyezett gyermekeknek indokolás nélküli pszichotróp anyagokkal ellátása, valamint
8. „problémás” gyermekek speciális intézetben történő hosszabb időtartamú elhelyezése miatt.

Ezen problémák felszámolására a Bizottság szükségesnek tartotta

1. a szegény családok szociális támogatásának megerősítését
2. a gyermekek családon és közösségen alapuló elhelyezését, ahol csak végső eszköz az intézményi elhelyezés
3. rendszeres képzés biztosítását a nevelőszülőknek a különleges szükségletű gyermekek gondozása körében (is), a nevelőszülői státusz pozitív megítélésének erősítését,
4. az egyházi szolgáltatások állami ellenőrzését,
5. a pszichotróp anyagok alkalmazásának visszaszorítását,
6. a speciális otthonokban történő elhelyezés idejének lerövidítését, valamint az elhelyezéssel kapcsolatos panaszmechanizmus kialakítását.

Az örökbefogadással kapcsolatos problémaként tárta fel a bizottság az eljárás elhúzódását, valamint azt, hogy az idősebb, fogyatékkal élő, vagy roma gyerekek örökbefogadására szinte nem kerül sor. Erre tekintettel szorgalmazta az eljárás felgyorsítását, valamint az akadályok elhárítását, figyelemfelkeltő kampányok alkalmazását a hátrányos helyzetű gyermekek örökbefogadásával kapcsolatban.

A Bizottság felhívta a figyelmet a várandós anyákra kiszabott szabadságvesztés büntetés elkerülését vagy elhalasztását célzó mechanizmusok kialakítására, valamint a gyermek kapcsolattartási jogának biztosítására, ha szülője szabadságvesztés büntetést tölt.

3.2.6. Fogyatékoság, alapvető egészség és jólét

A Bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy a fogyatékosággal élő gyermekek jogai kellően nem érvényesülnek, így ajánlással élt a fogyatékosággal élő gyermek családjának járó támogatás növelése, az intézményi elhelyezés megelőzése, a befogadó oktatás biztosítása (e körben a tanárok képzése, az intézmény felszereltség javítása és a diákok és szülők előítéletességének a megszüntetése), a gyermekek korai fejlesztését biztosító programok egyenlő – vidéken is történő – elérhetősége, és az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek többségi iskolában történő elhelyezése előtti akadályok felszámolása érdekében.

Kiemelte továbbá, hogy – a jelenlegi adatok hiánya miatt – szükséges egy tanulmány készítése a roma származású, fogyatékosággal élő gyermekek helyzetéről, melyet a következő időszakos országjelentésben ismertetni is kell.

Az egészségügy terén a Bizottság aggodalmát fejezte ki a szolgáltatásokhoz történő – különösen a roma gyerekeket érintő - egyenlőtlen hozzáférés, a táplálkozással kapcsolatos oktatás, illetve a megfelelő tápanyaghoz való hozzájutás hiánya, családtervezési nevelés hiánya miatti nagyszámú nem kívánt terhesség, illetve a terhességmegszakítás, a nagyszámú fiatalkori öngyilkosság, a fiatalok mentális egészségét gondozó ellátás elégtelensége, és a bababarát kórházak számának elégtelensége, valamint a kizárólag szoptatással táplált 6 hónapos csecsemők arányára vonatkozó információk hiánya miatt.

Ajánlásában a bizottság ezen problémák felszámolását javasolta.

3.2.7. Oktatási, szabadidős és kulturális tevékenységek

E körben a Bizottság problémásnak tartotta a tankötelezettség leszállítását 16 évre, roma gyerekek oktatási szegregációját, a menedékkérő gyerekek korlátozott hozzáférését az oktatáshoz, migráns gyerekek egyéni igényeire összpontosító, interkulturális oktatás hiányát, valamint a korai fejlesztési lehetőségek elégtelenségét.

Erre tekintettel ajánlást fogalmazott meg a tankötelezettségi életkor 18 évre történő visszaállítására, a befogadó oktatás biztosítására, az oktatás minden gyermek számára történő hozzáférhetővé tételére, valamint a kora gyerekkori nevelést biztosító intézmények számának és befogadóképességének növelésére.

3.2.8. Különleges védelmi intézkedések

A menedékkérő, menekült és kísérő nélküli gyermekek vonatkozásában a Bizottság felhívta a kormányzatot, hogy biztosítsa: egy gyermek se kerüljön idegenrendészeti őrizetbe, valamint, hogy az életkor meghatározására ne csak fiziológiai vizsgálati módszereket alkalmazzon.

A fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatás tárgyában a Bizottság aggodalmát fejezte ki a büntethetőségi korhatár leszállítása, a fiatalok ügyeinek általános illetékességű bíróságok elé utalása, az előzetes fogvatartás hosszú lehetséges időtartama, a szabálysértés miatt kiszabható szabadságelvonás, a helyreállító igazságszolgáltatás elégtelen alkalmazása,

valamint a törvénnyel összetűzésbe került gyermekek társadalmi reintegrációjának hiánya miatt.

A Bizottság a fenti problémák megszüntetését, az Egyezmény teljeskörű alkalmazását várta el Magyarországtól, valamint az országjelentés és a Bizottság záró észrevételeinek a széles körben történő terjesztését.

4. A negyedik országjelentés

A negyedik országjelentést⁷⁰ Magyarország kormánya 2019. július 15-én nyújtotta be a Gyermekjogi Bizottsághoz. Az előző időszakkal egyezően a hivatalos országjelentéssel párhuzamosan készült egy civil jelentés⁷¹ is, melyet 2019-ben a Gyermekjogi Civil Koalíció készített el. A civil jelentés kritikai észrevételeit az országjelentés megállapításai után szúrom be.

4.1. Általános intézkedések az Egyezmény végrehajtása érdekében

4.1.1. Jogalkotási tevékenység

Az Országjelentés bevezető részében a kormány beszámol az előző jelentés óta eltelt idő jogalkotási eredményeiről. E körben az alábbi jogszabályokat említi:

4.1.1.1. Be.

2018. július 1. napján hatályba lépett a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.), mely megfelel Magyarország Alaptörvényének, valamint az állam nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeinek.

A jogszabály mindenki számára biztosítja az időszerű és tisztességes eljárást, és mindenképp figyel az áldozatok jogaira. E körben kell megemlíteni a törvény külön fejezetben található szabályait a különleges bánásmódot igénylő személyekről, akik közé tartoznak a 18. – illetve 14. – életévüket be nem töltött személyek, valamint a szexuális bűncselekmények áldozatai.

⁷⁰ Sixth periodic report submitted by Hungary under article 44 of the Convention pursuant to the simplified reporting procedure, due in 2019 CRC/C/HUN/6.
<https://childhub.org/hu/system/tdf/library/attachments/g1932060.pdf?file=1&type=node&id=40725> letöltés: 2020. április 26.

⁷¹ A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) - Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról https://unicef.hu/wp-content/uploads/2019/11/alternativ_jelentes.pdf letöltve: 2020. április 26.

4.1.1.2. Pp.

2018. január 1. napján lépett hatályba a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXX. törvény (Pp.), mely hatékonyan és széles körben garantálja a kiskorúak jogait és részvételüket az eljárásban.

Így például a törvény lehetővé teszi a kiskorú meghallgatását a szülői felügyelet kérdésében döntő perekben, melyre a felek és képviselők távollétében, megfelelő légkör megteremtésével kerülhet sor. A kiskorú véleményét megfelelően figyelembe kell venni az eljárás során.

4.1.1.3. Gyermekvédelmi törvény

2015. január 1-jétől bevezetésre került a megelőző pártfogás intézménye, majd 2017. január 1-jétől a gyermekvédelmi gyám intézménye is. A gyermekvédelmi gyám az állami gondoskodásban nevelkedő gyermekek érdekérvényesítését segíti, egy gyám legfeljebb 30 gyermek érdekvédelmét láthatja el, ahol a speciális igényű gyermekek két személyként kerülnek figyelembevételre.

4.1.2. Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia

Az előző országjelentéshez fűzött bizottsági záró észrevételek alapján a kormányzat elkészítette a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiát, mely a 2014/20 időszak tekintetében kívánja növelni a települések biztonsági szintjét, biztosítani a gyermek- és ifjúságvédelmet, védeni és segíteni az áldozatokat, illetve megakadályozni az újbóli bűnelkövetést.

4.1.3. Szociálpolitikai Tanács

A Szociálpolitikai Tanács a kormány tanácsadó és javaslattevő szerve, melynek feladata a szociális és gyermekvédelmi szakmaközi koordináció. A Tanács támogató testülete a Gyermekjóléti és Gyermekvédelmi Ellátások Országos Szakmai Kollégiuma, mely felel a gyermeki jogok és a gyermekvédelem szakmai aspektusainak politikai vitákban történő érvényesítéséért.

A civil jelentés szerint⁷² a 2016-ban megalakult szakmai kollégium tevékenysége nem látható át, munkájának eredménye nem jelenik meg egyértelműen a jogalkotási folyamatban. A

⁷² A gyermekjogok helyzete Magyarországon 16. oldal

testületet 2018 májusától 2019 augusztusáig össze sem hívták, tevékenysége szakmai konzultációra, illetve „az utolsó utáni percben” történő jogszabályvéleményezésre terjedt ki.

4.1.4. A nemzeti- és etnikai hovatartozás statisztikai gyűjtése

A Központi Statisztikai Hivatal 2014-től jogosult a nemzeti- és etnikai hovatartozásról szóló adatgyűjtésre. A módszertan kidolgozása során széleskörű egyeztetésre került sor a kisebbségi önkormányzatokkal, az alapvető jogok biztosával, a kormányzati szervekkel és az akadémiai intézetekkel.

Az etnikai jellemző gyűjtésével a statisztikai hivatal képessé vált a hátrányos megkülönböztetés személyes tapasztalatának felmérésére a roma és nem roma népcsoport tekintetében. A bevezetése óta számos vizsgálat történt ezen marker bevonásával.

4.1.5. Az Alapvető Jogok Biztosa

Az Alapvető Jogok Biztosa kiemelt figyelmet fordít a gyermeki jogok védelmére. 2014. január 1-jétől a gyermeki jogok védelmének feladatát a Hivatal Egyenlő Esélyek és Gyermeki Jogok Főosztályának Gyermekjogi Osztálya látja el, külön emberi vagy pénzügyi forrás biztosítása nélkül.

A civil jelentés szerint azonban a hivatal jelentős mértékben túlterhelt, munkatársainak illetménye nem versenyképes⁷³.

4.1.6. Civil szervezetek támogatása

A kormányzat 2015-2018 időszakban 74-138 millió Forint támogatást biztosított olyan civil szervezeteknek, melyek a gyermekvédelemmel, illetve a büntetésvégrehajtási intézetekben fogvatartott gyermekek oktatásával foglalkoznak.

A civil jelentés⁷⁴ azonban hozzáteszi, hogy e tárgykörben vannak negatív fejlemények is: a hatóságok több alkalommal megtiltották egy fogyatékos gyermekek intézményi jogait vizsgáló civil szervezet képviselőinek az intézménybe történő belépését, illetve az állami szervek 2017-ben felmondták az addigi együttműködésüket a Magyar Helsinki Bizottsággal, így a hosszú idő alatt kimunkált módszertanú megfigyeléseiket sem végezhetik pl. rendőrségi fogdáknak, vagy menekülttáborokban, valamint a fogvatartottak számára sem tudnak jogi segítséget nyújtani.

⁷³ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 17. oldal

⁷⁴ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 18. oldal

4.2. A gyermek fogalma

A jelentés csupán az alapvető szabályokat ismétli meg az előző jelentések alapján, nem utal az azóta bekövetkezett változásokra (például a büntethetőségi korhatár leszállítására).

Ezeket a civil jelentés⁷⁵ rögzíti: 2017. márciusától a kísérő nélküli 14 évet betöltött gyermekek nem tartoznak a gyermekvédelmi törvény hatálya alá, jogilag nem számítanak gyermeknek.

4.3. Alapvető elvek

Magyarországon a diszkrimináció önmagában nem bűncselekmény, a hátrányos megkülönböztetés észlelése esetén az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz lehet fordulni, mely független állami testületként működik, és joga van kivizsgálni az elé kerülő panaszokat. Az oktatással kapcsolatban (fogyatékossgal élő gyermek számára nem biztosították az akadálymentesítést, roma gyermekek iskolai szegregációja) a Hatóság széles körben folytatott le vizsgálatokat, azok eredményét külön füzetben jelentette meg.

Azon megkülönböztetésekkel szemben, melyeket az Egyenlő Bánásmód Hatóság már kezelni nem tud, végső eszközként a büntetőjog jelent védelmet (lásd: Btk. 216. §-a Közösség tagja elleni erőszak, Btk. 332. §: Közösség elleni uszítás)

Fontos alapvető elvként jelenik meg az Egyezményben a gyermek véleményének meghallgatásához fűződő joga, melyre tekintettel meg kell hallgatni a gyermeket az őt érintő hatósági/bírósági eljárásokban és véleményét az életkorának és fejlettségének megfelelően figyelembe is kell venni.

A jelentés azonban összeveti a gyermek e – nem kötelezően gyakorolandó – jogát a gyermek legfőbb érdekével, mint értelmező elvvel, melyre tekintettel megállapítja, hogy vizsgálni kell, hogy a véleményének meghallgatása során tőle származó információ és a meghallgatása során őt érő trauma arányban áll-e egymással.

A Kúria jelenlegi gyakorlata szerint önmagában a gyermek életkorára történő hivatkozással nem lehet elutasítani a meghallgatását, figyelembe kell venni a gyermek érettségét is, és minden ügyben külön kell értékelni a tényezőket.

⁷⁵ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 20. oldal

A Civil jelentés⁷⁶ a jogszabályi rendelkezéseken túl leszögezi, hogy még mindig jelentős hátrányos megkülönböztetés éri a roma, a fogyatékos, a kísérő nélküli, valamint azon gyermekeket, akiknek LMBTQ+ szülei vannak. Felhívja a Civil jelentés a figyelmet a bejelentett lakcímmel nem rendelkező gyermekek helyzetére is, akik erre tekintettel nem kapnak ingyenes egészségügyi ellátást, illetve szüleik nem részesülnek a szociális juttatásokból.

4.4. Polgári jogok és szabadságjogok

A véleménynyilvánítás életkortól független, alapvető jog, mely mindenkit megillet. A hatóságok a gyermekeket érintő eljárásban kötelesek figyelembe venni a gyermek véleményét, melyet akkor is kinyilváníthat, ha még nem teljesen cselekvőképes. Ebben az esetben – ha nincs törvényes képviselője, vagy az ellenérdekű – a hatóság eseti gondnokot rendel a gyermeknek. E körben említi az országjelentés a gyermekjogi képviselő intézményét, akinek feladata a gyermeki jogok védelme, valamint a gyermek érdekképviselése.

Az egyesülés jogáról a jelentés a köznevelési törvény alapján ír: a tanulók diákköröket alapíthatnak, melynek tisztviselőit maguk közül választhatják és szervezik a diákkör életét. A tanulók részt vehetnek a diáktanács munkájában, ahol a diákok érdekeit képviselik.

A gyermekek tájékoztatáshoz való joga kapcsán a jelentés megemlíti a 2016-ban elfogadott Digitális Gyermekvédelmi Stratégiát, mely tudatos, értékalapú internet használatra tanítja a gyermekeket, valamint védi őket az internet veszélyeivel szemben.

Megemlíti továbbá a Köznevelési Portál létrehozását, melyen több ezer interaktív feladat, animációk és kisfilmek találhatók, melyeket bárki további hardver és szoftverszükséglet nélkül használhat.

Az előző jelentéssel összhangban utal az országjelentés a Médiatörvény szabályozására, mely a gyermekeket az erőszakos médiatartalmaktól védi, minden műsorszám korhatár szerinti besorolásával. Hangsúlyozza a jelentés, hogy a köztelevízió m2 programja kifejezetten gyermekeknek szóló műsorokat sugároz.

⁷⁶ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 21-29. oldal

A Civil jelentés⁷⁷ a diákönkormányzatok jogainak szűkebbre szabását, az intézmény kiüresítését jelölte meg problémaként. Utalt rá, hogy bár a gyermekeket megilleti az egyesülés és békés gyülekezés joga, azonban, ha élnek e jogokkal, retorziókra számíthatnak.

A magánélethez való jog körében pedig a politikusok kampánytevékenysége során felhasznált gyermekek jogsérelmét emelte ki azzal, hogy a joggyakorlat e körben egységes: a gyermek nem használható fel politikai célok elérése érdekében.

4.5. A gyermekkel szembeni erőszak

Az országjelentés kiemeli, hogy a rendőrség a köznevelési intézményekkel karöltve több bűnmegelőzési programot indított útjára a beszámolási időszakban. Az oktatási intézményekben a testi fenyegetés minden formája kizárt: a tanár semmilyen körülmények között nem sértheti meg a tanuló emberi méltóságát és fizikai integritását. A pedagógusok mentális egészségének fejlesztése érdekében 30 órás képzési program indult, melyben többek között tanítják a konfliktus kezelés több módját is. Az ORFK-val való együttműködés keretében működik az iskolarendőr program, mely már kisiskolás korban bizalmi viszonyt alakít ki a gyermekekkel, mikor is elsősorban a közlekedésben történő biztonságos részvételt tanítják a gyermekeknek.

2014. december 21-e óta a nemi élet és erkölcs elleni bűncselekményeknek, melyek büntetési tétele legalább öt év szabadságvesztés, az elévülési ideje nyugszik, amíg a sértett 18. életévét be nem töltötte. Ezen kívül is, a Btk. számos bűncselekményt minősít súlyosabban, ha a sértett gyermek (12, 14 vagy 18. életévét be nem töltött személy).

Az Emberi Erőforrások minisztere által kiadott módszertani útmutató készült „A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan” címmel. Ezen módszertani útmutatótól azt várja a kormányzat, hogy csökken a gyermekbántalmazási esetek látenciája, valamint nő az esetek megelőzésének a lehetősége.

2019. január 1-jétől került bevezetésre az ún. Barnahus modell, mely a szexuálisan bántalmazott gyermekek egységes meghallgatását és a bizonyítékok szakszerű összegyűjtését segíti elő, tudatosítva, hogy a gyermek érdeke ezen eljárás során is minden más érdeket megelőz.

A bizottsági kritikára válaszolva a jelentés a babamentő inkubátorokkal kapcsolatban megjegyzi, hogy ezen programmal garantálható olyan újszülöttek élethez való joga, akiket

⁷⁷ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 32-35. oldal

ennek hiányában esetleg csak sorsára hagynának. Hangsúlyozza azonban a jelentés, hogy a kormányzat csupán végső eszközként tekint az inkubátorokra, és egyéb, rendszerszintű megoldásokat kínál a krízishelyzetben lévő kismamáknak. Ezt igazolja, hogy az inkubátorokban évente csupán néhány gyermeket hagynak.

A Civil jelentés⁷⁸ szerint a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése esetleges, inkább személyes kapcsolatokon, mint szakmai protokollon alapul. Az országjelentésben említett módszertani útmutató közzétételét követően valóban csökkent a gyermekbántalmazások látenciája, azonban az még mindig létező probléma.

Fontos felhívni a figyelmet, hogy nem egységes a bántalmazás társadalmi megítélése sem: sokan nem gondolják, hogy egy pofon is bántalmazásnak minősül, ilyen esetekben a gyermekek sem kérnek segítséget.

Ombudsmani vizsgálatokra hivatkozva a civil jelentés szerint igen nagy számban valósul meg a gyermekek iskolai bántalmazása – akár a tanárok, akár a társaik részéről - az LMBTQ gyermekek az átlagosnál is nagyobb számban számoltak be őket ért bántalmazásokról, zaklatásról.

4.6. A családi környezet és a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek jogai

4.6.1. A család és a gyermekjóléti szolgáltatások

A gyermekek Alaptörvényben biztosított joga, hogy születésüktől kezdve megkapjanak minden segítséget fizikai, szellemi és lelki fejlődésükhöz. A gyermeknek joga van a családjában felnőni, ennek érdekében a kormány megnégyesezte az önkormányzatok ellenőrzése alatt álló gyermekjóléti központok számát, melyek feladata a gyámhivatallal való kapcsolattartás, szakszolgáltatások nyújtása, tanácsadás, mediáció, kapcsolati ügyelet ellátása.

2018 szeptemberétől az óvodákban és iskolákban szociális munkások kerültek alkalmazásra, akiknek feladata a gyermekek veszélyeztetettségének a korai felismerése, a gyermekek egészségfejlesztése, a jelzőrendszeri tagságból eredő feladatok ellátása és a veszélyeztető élethelyzetek, szociális problémák megoldásában történő segítség.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer központi szerepet játszik a gyermek családban történő felnövekedésének biztosításában. 2016-ban jogalkotói szinten jelentős mértékben megerősítették a rendszert: újrafogalmazták a feladatait, bevezették a szankcionálás

⁷⁸ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 37-42. oldal

lehetőségét, egységes dokumentációt vezettek be, és biztosították, hogy a résztvevők számára oktatásokat, munkaértekezleteket tartsanak.

A jelzőrendszer ekkor lett négy szintű:

helyi szint: a család- és gyermekjóléti szolgálat működteti a helyi jelzőrendszert

járási szint: a család- és gyermekjóléti központ technikai segítséget nyújt a családgondozóknak és a jelzőrendszeri operátoroknak

2017. január 1-jétől léteznek a felsőbb szintek:

megyei szint: a kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámhivatali osztálya bírságot joggal rendelkezik, ha a jelzőrendszeri tag nem teljesíti jelzési kötelezettségét

országos szint: országos szintű módszertani támogatást nyújt, illetve működteti a jelzőrendszeri hotline vonalat.

A családok átmeneti otthona szintén azt a célt szolgálja, hogy a döntően anyagi okból átmenetileg krízishelyzetbe került (például otthontalanná vált) családból csupán anyagi okból nem kelljen kiemelni a gyermeket: itt a gyermek családjával együtt helyezhető el.

A gyermek családban tartása szempontjából nagy jelentősége van az intézményi és szünidei ingyenes étkezés biztosításának: 2016. január 1-jétől az önkormányzatok azon gyermekek számára, akiknek a szülei rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülnek, naponta egyszer ingyenes meleg ebédet biztosít.

4.6.2. A gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek jogai

A gyermekvédelmi törvény 7. §-a kifejezetten rögzíti, hogy a gyermeket anyagi okból nem lehet kiemelni a családjából, ez csak egy végső eszköz a gyámhivatal kezében a gyermek bántalmazásának vagy elhanyagolásának a megszüntetésére.

Amennyiben a gyermeket ideiglenes nevelésbe is kellett venni, annak létjogosultságát időszakosan felül kell vizsgálni.

A jelentés szerint a gyámhivatali eljárás komplex, több eljárási garancia került beépítésre, így biztosítja, hogy a gyermek érdekének megfelelő döntés szülessen.

A családjából kikerült gyermek elhelyezésénél elsőbbséget élvez a nevelőszülőnél történő elhelyezés, mely feladat jelenleg nem élvez nagy társadalmi megbecsülést Magyarországon. Ezen kívánva változtatni a nevelőszülői tevékenységet akár munkaviszony keretében is lehet végezni.

A gyermekvédelmi törvény célkitűzése szerint 12 év alatti gyermeket nevelőszülőnél kell elhelyezni, intézeti viszonyok között csak 12 évesnél idősebb gyermek élhet. Ennek érdekében 2014-ben a 3 évesnél fiatalabb gyermekek, 2015-ben a 6 évesnél fiatalabb gyermekek, míg 2016-ban a 12 évesnél fiatalabb gyermekek nevelőszülőnél történő elhelyezését kellett megoldani, mely a jelentés szerint sikeres volt.

A fiatalabb gyermekek kihelyezése azt hozta magával, hogy az intézeti körülmények között maradó idősebb, sok testvérrel rendelkező, krízishelyzetben lévő, vagy speciális igényű gyerekekkel differenciáltabban lehet foglalkozni.

A jelentés megjegyzi, hogy egyelőre kevés a mentális fogyatékossgal élő gyermekek gondozására képes nevelőszülő, azonban a számuk folyamatosan növekszik.

Hangsúlyozza a jelentés, hogy bár a roma gyerekek felülreprezentáltak az intézményi nevelt gyermekek között, a rendszer nem tesz megkülönböztetést szociális háttér alapján.

A Civil jelentés⁷⁹ azonban tényként közli, hogy az állami gondozásba került gyermekek 31%-át anyagi okból emelték ki a családjából. Problémaként említi a nevelőszülők hiányát és területileg egyenlőtlen eloszlását. Az országjelentéstől eltérően statisztikai adatokkal alátámasztva állítja, hogy a 12 éven aluli gyermekek mindegyike nem került nevelőszülőnél elhelyezésre, még a 3 év alatti gyermekek 11%-a is intézeti körülmények között élt 2018-ban.

4.7. Fogyatékossgal élő gyermekek jogai

A jelentés elismeri, hogy a fogyatékkal élő gyermekek nagy számban élnek intézeti körülmények között, melynek okát két tényezőben látja: egyrészt kevés a fogyatékossgal élő gyermekek nevelésére alkalmas nevelőszülő, másrészt a jelentésben közölt állásfoglalás szerint sokkal jobb személyi és dologi feltételeket tudnak biztosítani intézeti körülmények között a gyermekeknek, mint amire egy nevelőszülő képes lehet.

Kiemeli a jelentés a Nemzeti Fogyatékossgai Program 2019-2022 időszakra tervezett akciótervét, mely még megvalósítás alatt áll, így eredményeiről beszámolni nem lehet. Az akcióterv célja azonban többek között a nevelőszülői rendszer és az infrastruktúra fejlesztése, hogy a nevelőszülők a fogyatékossgal élő gyermek számára is megfelelő gondoskodást tudjanak nyújtani.

A pedagógiai szakszolgálatok újraszervezésével minden megyében elérhetőek a szolgáltatások.

⁷⁹ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 46-50. oldal

Részletesen beszámol a jelentés a korai fejlesztés módszeréről, melyet már 18 hónapos kor előtt igénybe lehet venni a szakértői testület ajánlásainak megfelelően, célja a gyermek komplex (kognitív, szociális, nyelvi, mozgás) fejlesztése. Az intézkedések eredményeképpen az utóbbi 15 évben 2,1%-ról 1,4%-ra csökkent a súlyos mentális fogyatékossgal élő gyermekek aránya.

A jelentés részletezi a speciális nevelési igényű gyermekek ellátásával kapcsolatos eljárást. A speciális nevelési igényt szintén szakértői bizottság határozza meg, majd meghatározott időnként azt felülvizsgálja. A vizsgálat eredményéről a bizottság tájékoztatja a szülőt, aki ennek megfelelően tud oktatási intézményt választani gyermekének, ahol a kötelező oktatáson kívül fejlesztő foglalkozásokon vesz részt. A speciális nevelési igényű gyermekek egyéni fejlesztési terv alapján vesznek részt az oktatásban, mely alapján látszik is a gyermek fejlődése.

A Civil jelentés⁸⁰ szerint az állam nem biztosítja megfelelően a fogyatékossgal élő gyermekek számára az egyenlő bánásmódot: a mozgáskorlátozott, kerekesszékes gyermekek számára az iskolába való bejutás sem minden esetben akadálymentes, így kénytelenek a szülők speciális iskolát választani. A hallássérült gyermekek számára biztosított évi 120 óra ingyenes jelnyelvi tolmácsolás nem elegendő a normál iskolában való részvételhez, a megfelelő hallást segítő készülékek drágák, beszerzésük nagy terhet ró a családra, így a TB által támogatott, kevésbé modern készülékek felé terelik a családokat.

A jelentés - az országjelentéstől eltérően – úgy foglal állást, hogy az intézetben elhelyezett fogyatékossgal élő gyermekek számára a szükséges fejlesztést biztosítani nem tudják.

4.8. Oktatás, kultúra, szabadidő

4.8.1. Oktatás

A tankötelezettség korhatára továbbra is 16 év, melyre tekintettel a gyermekek átlagosan 13 évet töltenek a közoktatásban, amely majdnem eléri az OECD országos 14 éves átlagát.

2015 szeptemberétől 3 éves kortól kötelező igénybe venni az óvodai szolgáltatást, melyre tekintettel az óvodáskorú roma gyerekek 91%-a jár óvodába, ami nem sokkal marad el a nem roma gyermekek arányától.

Magyarország a GDP 4,9%-át költi oktatásra, mely meghaladja az EU átlag 4,7%-ot.

⁸⁰ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 52-57. oldal

A kormányzat fontos célja megakadályozni, hogy a gyermekek az iskola befejezése nélkül hagyják el az oktatási rendszert. Ennek érdekében egy jelző- és pedagógiai támogatórendszert hoztak létre. A jelzőrendszer statisztikai adatgyűjtéssel és elemzéssel határozza meg azokat a tanulókat, akiknél nagy az iskolaelhagyás veszélye, illetve azokat az iskolákat, ahol magas az iskolát elhagyók aránya.

A köznevelési törvény és az egyenlő bánásmódról szóló törvény tiltja az iskolai szegregációt, melynek megvalósítása érdekében a köznevelési törvény és módosításra került.

A civil jelentés⁸¹ felhívja a figyelmet arra, hogy a Bizottság korábbi záró észrevételeiben tett ajánlás ellenére nem történt meg a tankötelezettség korhatárának 18 évre történő visszaállítása.

A pár éve bevezetett szakképzési rendszer tovább növeli a szegregáció kockázatát, valamint itt a legnagyobb az iskolaelhagyók aránya.

2016-ban az Európai Bizottság kötelezettségzegési eljárást indított Magyarország ellen a roma gyermekek iskolai szegregációja miatt. Ennek ellenére azonban a szegregáció, illetve a roma és nem roma gyermekek közötti szakadék az alapfokú oktatásban csak nőtt. A szegregáció kutatásának legfontosabb akadályát a roma gyermekek tanulmányairól képet adó megbízható adatok hiánya képezi.

A köznevelés törvény 2017. évi módosítása (ún. Taigetosz törvény) megszünteti a speciális nevelési igényű gyermekek tantárgyból, vagy tantárgyrészletből való felmentési lehetőségét, valamint a felsőoktatási felvételi kötelező feltételeként határozza meg egy B2 típusú nyelvvizsga meglétét. Mivel a közoktatásban a nyelvtanítás nem éri el azt a szintet, hogy a középfokú tanulmányok végére a gyermeknek B2 nyelvvizsgálója legyen, a hátrányosabb helyzetű csoportok gyermekei még inkább leszakadnak.

A köznevelési törvény további – társadalmi egyeztetés nélküli – módosítása szerint a magántanulói státuszok megszűnnek, azt csak az Oktatási Hivatal engedélyezheti, illetve kötelező a 6. életévét betöltött gyermek beiratása az iskolába, ez alóli felmentés kérdése a jelentés megírásakor még nem volt tisztázott.

⁸¹ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 68-74. oldal

4.8.2. Kultúra, szabadidő

Az országjelentés kiemeli, hogy gyermeknek joga van szórakozáshoz, a művészeti, kulturális tevékenységekhez és a kulturális értékekhez való hozzáféréshez, ami a szellemi és erkölcsi fejlődését segíti, olyan feltételekhez, hogy a szabadidejét értékesen töltsse el.

Az állami támogatású múzeumok állandó kiállításait a 26 év alatti személyek havonta egy napon ingyen látogathatják. A nemzeti ünnepeken az időszakos kiállítások is ingyenesen látogathatók. Jogszámban meghatározott múzeumok és történelmi emlékhelyek vasúttal történő megközelítése a tanulók csoportjai számára ingyenes, mely rendelkezések szintén a gyermekek kultúrához való hozzájutását támogatják.

E körben említendő a mindennapos testnevelés, illetve alsó tagozatban a mindennapos művészeti nevelés bevezetése, valamint az egész napos iskola koncepciója.

4.9. Különleges védelmi intézkedések

4. 9.1. Menekült gyermekek

Azon kiskorúak tekintetében, akik kísérővel érkeznek Magyarország területére, nem tiltott az idegenrendészeti őrizet alkalmazása. Kísérő nélküli kiskorú tekintetében azonban nem alkalmazható.

Továbbra is a testi jegyeken alapuló életkormeghatározást alkalmazzák a tranzitónákban, mellyel kapcsolatban a kormány felhívta a figyelmet arra, hogy többen próbálják magukat kiskorúnak kiadni a kedvezőbb elbírálás érdekében.

A kísérő nélküli kiskorú ügyében a jelentés szerint az idegenrendészeti hatóság az eljárás teljes terjedelmében figyelembe veszi a gyermek legfőbb érdekét.

A tömeges bevándorlás okozta veszélyhelyzet idején érkező, 14. életévét betöltött kiskorúra az általános szabályok vonatkoznak, nem kapja meg a kiskorúakra irányadó kedvezményeket, így például a tranzitónában tartható. A kormány álláspontja szerint ez nem tekinthető szabadságelvonásnak, mert bármikor önként elhagyhatja azt Szerbia felé.

A tranzitónában biztosított a gyermekek szabadidős tevékenysége és oktatása is, mely felöleli a magyar kultúra, történelem és nyelv tanítását is.

A Civil jelentés erős kritikával illeti a magyar idegenrendészeti eljárást a menekült, illetve menedékkérő gyermekek tekintetében: a rendőrség járőrei eljárás nélkül visszakisérnek mindenkit a határ szerb oldalára, ha a határtól számított 8 km-es sávban fogják el. A kialakított

tranzitónákban fogatosítják az idegenrendészeti őrizetet, amit végrehajtanak a családjával érkező kiskorún, illetve a 14 életévét betöltött, kísérő nélküli kiskorún is.

A gyermekek tranzitónában történő oktatása nem felel meg az alapvető követelményeknek, az ott kiadott bizonyítványt máshol nem fogadják el.

4.9.2. Szexuális kizsákmányolás

A jelentés elismeri, hogy ha 18 év alatti személy követ el prostitúciót, az szabálysértésnek minősülhet.

Különleges figyelmet fordítva azonban a gyermek speciális védelmére, a kormány határozatot⁸² hozott a szükséges intézkedésekről, hogy növeljék az emberkereskedelem elleni küzdelemnek a hatékonyságát.

2014 decemberében az EMMI megközelítőleg 58,5 millió Forintot biztosított egy olyan képzési program kidolgozására és bevezetésére, mely felismeri és megelőzi a gyermekbántalmazást, valamint amely programokat szervez a gyermekprostitúció megelőzésére.

2016-ban egy munkacsoport jött létre, melynek célja a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek körében előforduló szexuális kizsákmányolás gyakoriságának megállapítása volt. További kiegészítő célja volt egy olyan módszertani ajánlás kidolgozása, mely a megelőzésben segít fejlődni.

A munkacsoport a munka elvégeztével a kutatási eredményeket, illetve a jó gyakorlatokat egy végső tanulmányban összegezte, mely az alapját képezte az emberkereskedelem elleni Nemzeti Stratégia gyermekkereskedelemmel és gyermekprostitúcióval foglalkozó megelőző intézkedéseinek.

Az Igazságügyi Minisztérium részt vett egy nemzetközi együttműködésben, melyben egy web-alapú rendszert hoztak létre az emberkereskedelem áldozatainak védelmére, valamint az emberkereskedelem irányainak megfigyelésére. Ez a platform, az EKAT tartalmazza az áldozatok adatait, melyek statisztikai vizsgálatokra, illetve a folyamatban lévő nyomozásokban használhatók fel. A személyes gondoskodást nyújtó intézmények vezetői jelzési kötelezettséggel is rendelkeznek az EKAT felé.

A fentiekén túl a jelentés megjegyzi, hogy program indult a gyermekprostitúció megelőzésére a gyermekvédelmi gondoskodásban, illetve fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében élő lányok tekintetében, akiket tanórák, valamint színházi és moziélmények alapján vezettek rá

⁸² 1125/2019. (III. 13.) Korm. hat.

arra, hogy mekkora jelentősége van a döntésének az élete további alakulására, ha például úgy dönt, hogy prostituált lesz.

A Civil jelentés⁸³ kritikaként jegyzi meg, hogy a gyermekprostitúció áldozatait Magyarországon elkövetőként kezelik és akár szabálysértési elzárás is kiszabható velük szemben.

Megjegyzi továbbá, hogy Magyarország nemzetközi szinten is az egyik legfertőzöttebb ország az emberkereskedelem elkövetése szempontjából, így több nemzetközi szervezet is elmarasztalta az országot.

4.9.3. Fiatalok elleni büntetőeljárás

A Be. speciális szabályokat tartalmaz a fiatalok elleni eljárásra, így például bíróként csak az Országos Bírósági Hivatal Elnöke által kijelölt bíró járhat el. A legalább 8 évi szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmények miatti eljárásban megmaradt az ülnökbíráskodás, azonban ülnök csak pedagógus, pszichológus, illetve a gyermekvédelemben felsőfokú iskolai végzettséghez kötött munkakörben foglalkoztatott személy lehet.

A Btk. a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén a büntethetőség alsó életkorát 12 évre szállította le⁸⁴, melynek indokolása a gyermekek felgyorsult biológiai érése volt. Ha a 12 életévét betöltött gyermek megfelelő belátási képességgel rendelkezik, felelősségre vonható az általa elkövetett bűncselekmény miatt, azonban büntetést kiszabni vele szemben nem lehet, a legsúlyosabb szankcióként a javítóintézeti nevelés alkalmazható.

A jelentés hangsúlyozza, hogy a büntethetőségi életkor leszállítása nem ütközik az Egyezmény szabályaiba, mivel azok nem határoznak meg minimális életkort, csupán annak meghatározására hívják fel a részes államokat, ami jelen esetben meg is történt.

A fiatalok elkövetőivel szemben előzetes fogvatartás csak végső esetben alkalmazható, az általános feltételek megléte esetén is csak akkor, ha a bűncselekmény kiemelt tárgyi súlya azt indokolja, és az elérni kívánt cél más módon nem biztosítható.

Fiatalokkal szemben az előzetes fogvatartás leghosszabb ideje 2 év, míg a 14. életévét be nem töltött fiatalokkal szemben 1 év.

⁸³ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 84-86. oldal

⁸⁴ Btk. 16. §

Az új Be. kényszerintézkedésként a letartóztatáson kívül lehetővé teszi a bűnügyi felügyelet alkalmazását, mely magába foglalja a korábbi házi őrizet, lakhelyelhagyási tilalom és a távollátás szabályait, így rugalmasan, az eset összes körülményeihez mérten alkalmazható.

Az új Be. lehetővé teszi az ügyész számára a feltételes ügyészi felfüggesztést (korábbi vádemelés elhalasztása), mely – a fiatalkorúakkal szemben gyakran alkalmazható mediációval együtt elterelő és egyben resztoratív intézkedésnek tekinthető.

A Civil jelentés⁸⁵ elismeri, hogy a jogi szabályozás megfelel az Egyezménynek, azonban rögzíti, hogy a gyakorlat már nem minden esetben felel meg a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményeinek, melynek okaiként a létesítmények és képzések hiányát, a pénzügyi és személyi feltételek korlátait jelölte meg.

Kifogásolta, hogy az elterelés, valamint a resztoratív jellegű intézmények, szankciók kevésbé kerülnek alkalmazásra.

Felhívta a figyelmet, hogy bár a Bizottság már az előző jelentéshez kapcsolt záró észrevételeiben kifogásolta a büntethetőségi életkor bizonyos bűncselekmények esetén történő leszállítását – melynek körét azóta bővítették is – előrelépés az ügyben nem történt.

V. Összegzés

Az eddigi négy országjelentés, valamint a kritikai észrevételeket is tartalmazó civil jelentések alapján megállapítható, hogy az Egyezményhez történő csatlakozást követően – bár kezdetekben voltak előrelépések az gyermeki jogok garantálása területén (gyermekvédelmi törvény elfogadása, tankötelezettség 18 évre történő felemelése, gyermekközpontú igazságszolgáltatás deklarálása) – az utóbbi időben fejlődés nem, inkább visszalépés figyelhető meg:

Kormányzati szinten már igen régóta nem érvényesül a gyermeki jogok képviselője: gyermeki, ifjúsági érdekeket képviselő minisztérium utoljára a 2002. évi XI. törvényben jelent meg, Gyermek- Ifjúsági- és Sportminisztérium néven.

A 2006. évi LV. törvény Magyarország minisztériumai között felsorolja az Oktatási és Kulturális Minisztériumot, ezt követően azonban az egész humán területre kiterjedő szabályozási joggal az Emberi Erőforrások Minisztériuma (2012. május 14-ig Nemzeti

⁸⁵ A gyermekjogok helyzete Magyarországon 79-82. oldal

Erőforrás Minisztérium) rendelkezik, ahol államtitkársági szinten létezik csupán a család- és ifjúságügy képviselője.

A Gyermek Jogai Bizottságának eddigi három záró észrevételében foglaltak ellenére nem történt meg az önálló gyermekjogi ombudsmani tisztség létrehozása, az ezzel kapcsolatos feladatokat az – egyébként is túlterhelt - Alapvető Jogok Biztosa látja el, akinek a hivatala ezen jogvédő tevékenységéért többletforrásban nem részesül.

A gyermekvédelem területén a források kellő mértékben nem biztosítottak: igen nagy eltérések vannak a főváros-város-vidék, illetve a kelet-nyugat tengely mentén, így a gyermekek nem rendelkeznek egyenlő esélyekkel, azt nagyban meghatározza, milyen területen élnek. A Bizottság többszöri ajánlása ellenére sem történt meg a szociális ellátórendszer juttatásainak felülvizsgálata a rászorultsági elv alapján, így nem valósulhat meg az igazán rászoruló, leszakadó csoportok megtámogatása, felemelése.

Az Egyezményhez kapcsolódó harmadik fakultatív jegyzőkönyvet (a gyermekek által az állammal szemben igénybevehető panaszmechanizmusról) Magyarország nem írja alá, így nem biztosítja a gyermekek számára a hazai jogorvoslatok kimerítését követően nemzetközi szinten (a Gyermek Jogai Bizottságához) benyújtható jogorvoslat lehetőségét.

Az Egyezmény és fakultatív jegyzőkönyvei, valamint az országjelentések és bizottsági záróészrevételek – bár maga az Egyezmény és a Bizottság is előírja azok széles körben történő terjesztését - kormányzati weboldalakon nem található meg, jobbára gyermeki jogvédő civil szervezetek oldalairól tölthetők le.

A bizottsági ajánlások ellenére a gyermeki jogok széles körben történő propagálása az állam részéről nem történik meg, a gyermeki jogok ismerete nem képezi a tanterv részét. A kormány által a jelentésekben meghivatkozott ismeretterjesztő kiadványokat és programokat is jórészt civil szervezetek adták ki és szervezték. Ennek megfelelően a magyar gyermekek nincsenek is tisztában a jogaikkal.

A gyermeki jogok fejlődési ívén visszafejlődés az utóbbi évek jogalkotásában figyelhető meg: a tankötelezettség felső határának 18 éves korról 16 évre történő leszállítása, a Btk. 16. §-a szerinti szabályozás 2013. július 1. napján történő hatálybalépésével bizonyos bűncselekmények elkövetése esetén a büntethetőségi korhatár 12 évre történő leszállítása, illetve a katonai középiskolába 14 éves életkorban történő belépés lehetősége is az Egyezményben illetve az első fakultatív jegyzőkönyvben rögzített szabályok ellen hat.

A gyermeki jogok hatályosulása és megbízható gyermeki jogvédelem kialakulása erős szemléletváltást követően valósulhat meg, melyhez szükséges a társadalomban a leszakadó, hátrányos helyzetű csoportokkal szembeni előítéletek felszámolása.

Ezen túl fontos egy átgondolt, hosszútávú stratégia kidolgozása többek között az oktatás, az egészségügy, valamint a szociális- és gyermekvédelmi ellátórendszer területén – ehhez pedig nemzeti egyetértés, hogy az egymást váltó kormányok ne változtassák meg négyévente, hiszen – Nyári Darinka szavaival élve – „jövönket a gyerekek alakítják. Amilyen értékek, elvek mentén neveljük őket, olyan lesz a mi jövőnk”.

2020. május 20.

Felhasznált irodalom:

Monográfia:

1. Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához
<https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf>

Cikkek:

2. Faix Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogban
<https://jogaszvilag.hu/szakma> (Wolters Kluwert) 2016. 06. 20.
3. Thomas HAMMARBERG: „The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work” Human Rights Quarterly 1990/12 idézi: LUX Ágnes: „A gyermekek jogai”
4. Roger J. R. LEVESQUE: „The Internationalization of Children’s Rights: Too Radical for American Adolescents?” Connecticut Journal of International Law 1994/9 idézi: LUX Ágnes: „A gyermekek jogai”
5. LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András)

Országjelentések:

6. Initial reports of States parties due in 1993: Hungary. 24/09/96. CRC/C/8/Add.34 . (State Party Report)
http://www.csagy.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/7mk_elso_orszjele_1996_eng.pdf letöltés: 2020. április 26.
7. A Magyar Köztársaság kormányának jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről 2-3. időszakos jelentés
http://www.csagy.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/5mk_2_3_idoszakos_orszjel_2003_hun.pdf letöltés: 2020. április 26.
8. Magyarország 3-4-5. időszakos jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről

http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/Gyermekek_jogai_JELENT%C3%89S_2012.pdf letöltés: 2020. április 26.

9. Sixth periodic report submitted by Hungary under article 44 of the Convention pursuant to the simplified reporting procedure, due in 2019 CRC/C/HUN/6. <https://childhub.org/hu/system/tdf/library/attachments/g1932060.pdf?file=1&type=note&id=40725> letöltés: 2020. április 26.

Bizottsági záróészrevételek:

10. Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child : Hungary. 05/06/98. CRC/C/15/Add.87 http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/8első_orszjel_bizottsagi_ertekelese_1998_eng.pdf. letöltés: 2020. április 26.
11. A Gyermek Jogai Bizottságának záró észrevételei: Magyarország CRC/C/HUN/CO/2 2006 január 27. http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentések/22_3_idoszakos_orszjel_bizottsagi_ertekelese_hun.pdf letöltve: 2020. április 26.
12. A Bizottság hatvanhetedik ülészakán (2014. szeptember 1–19.) elfogadott, Magyarországról szóló harmadik, negyedik és ötödik összevont időszakos jelentésre vonatkozó záró észrevételek CRC/C/HUN/CO/3-5 http://www.macsgyoe.hu/downloads/szakmai_anyagok/ENSZ_zaroeszrevetelek_2014.pdf letöltés: 2020. április 26.

Civil jelentések:

13. Civil (alternatív) jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény magyarországi végrehajtásáról 2006-2012 http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/civiljelentes/civil_magyar.pdf letöltve: 2020. április 26.
14. A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) - Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról https://unicef.hu/wp-content/uploads/2019/11/alternativ_jelentes.pdf letöltve: 2020. április 26.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke:

15. Minimum Age (Industry) Convention, 1919 (ILO)
16. Night Work of Young Persons (Industry) Convention, 1919 (ILO)
17. Minimum Age (Sea) Convention, 1920, (ILO)
18. Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921 (ILO)
19. Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921. (ILO)
20. the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention, 1932
21. Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936
22. Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937
23. Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937
24. Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959
25. Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965
26. Minimum Age Convention, 1973 (No. 138)
27. Geneva Declaration of the Rights of the Child
28. Declaration of the Rights of the Child
29. 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
30. 1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
31. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
32. 2009. évi CLX. törvény a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről
33. 2009. évi CLXI. törvény a gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről
34. 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya
35. 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
36. 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről
37. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

38. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
39. 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről
40. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
41. 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról
42. 2001. évi XXVII. törvény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú Egyezmény kihirdetéséről
43. 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről
44. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
45. 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól
46. 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
47. 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
48. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
49. 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról
50. 1979. évi 11. tvr. a büntetések és intézkedések végrehajtásáról
51. 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről
52. 2001. évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról
53. 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló
54. 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
55. 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
56. 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
57. 2011. évi CLXXXIX. törvény a helyi önkormányzatokról
58. 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról
59. 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról
60. 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról
61. 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
62. 2005. évi LXXX. törvény a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről

63. 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattásról
64. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
65. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
66. 2017. évi XC. törvény a Büntetőeljárásról
67. 2016. évi CXX. törvény a Polgári Perrendtartásról